

BÖLGESEL SİLAHLI ÇATIŞMALARIN ANALİZİ: GENEL BİR BAKIŞ

Nesrin KENAR¹, Hayriye Müjde SELÇUK²

Özet

Dünyada sürdürülebilir barışın sağlanması için öncelikle şiddeti oluşturan etmenlerin bilinmesi, şiddetin nedenleri ve sonuçlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespitlerin yapılabilmesi için de çatışma yaşanan ülkelerdeki çatışmaların zaman içindeki seyrinin ve çatışmaların yoğunluk düzeyinin bilinmesi ve çatışmaya katılan aktörlerin yapısının tespiti gerekmektedir. Bu çalışma bölgesel çatışma trendlerine odaklanarak çatışmaları makro bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır. Makalede Uppsala Conflict Data Programı (UCDP) tarafından hazırlanan silahlı çatışmalar üzerine küresel karşılaştırmalı veriler kaynak olarak kullanılmıştır. Makalede silahlı çatışmalar, devlet-içi, devletlerarası ve küresel çatışmalar olarak üç kategoride ele alınmıştır. Devlet-içi çatışmaya katılan taraflar bir tarafı hükümet ve diğer tarafı en az bir devlet dışı örgüt olan iki grup arasında yaşanan çatışmalardır. Devletlerarası çatışmalar en az iki devlet arasında yaşanan çatışmalardır. Küresel çatışmalar, taraflardan biri bir ülke hükümet ve en az bir devlet dışı örgüt arasında yaşanan çatışmalara dış ülke katılımlarını ifade etmektedir. Çalışma 1946'dan 2022'e kadar silahlı çatışmaların bölgesel ve karşılaştırmalı seyrine odaklanmıştır. Çalışma çatışmaların nedenleri sonuçları veya çatışma çözümü çalışmalarına ilişkin bir açıklama içermeden küresel/bölgesel veriler üzerinden bir karşılaştırma ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle çatışma trendlerine genel olarak incelendikten sonra çeşitli çatışma bölgeleri, çatışma türleri, yapıları, aktörler, gibi çatışma süreçleri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Uppsala Conflict Data Programı, Asya, Afrika, Amerika, Ortadoğu, Avrupa, devletçi çatışma, devletler arası çatışma, küresel çatışma

ANALYSIS OF REGIONAL ARMED CONFLICTS: AN OVERVIEW

Abstract

To ensure sustainable peace in the world, it is necessary first to know the factors that create violence and determine the causes and consequences of violence. To make these determinations, it is essential to see the course of conflicts over time and the intensity level of conflicts in countries where conflict occurs and to determine the structure of the actors participating in the conflict. This study addresses conflicts with a macro approach by focusing on regional conflict trends. The article used global comparative data on armed conflicts prepared by the Uppsala Conflict Data Program (UCDP) as a source. In the article, armed conflicts are discussed in three categories: intra-state, inter-state and global conflicts. Parties involved in intra-state conflict are conflicts between two groups, one side of which is the government and the other side of which is at least one non-state organization. Interstate conflicts are conflicts between at least two states. Global conflicts refer to the participation of foreign countries in conflicts between one of the parties, the government of a nation, and at

¹ Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, nkenar@sakarya.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6350-7744

² Sakarya Üniversitesi Doktora Öğrencisi, SBE, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, mujdeselcuk@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-7299-5823

least one non-state organization. The study focused on the regional and comparative course of armed conflicts from 1946 to 2022. The study aims to compare and evaluate global/regional data without explaining the causes of conflicts, their consequences, or conflict resolution efforts. In the study, firstly, conflict trends will be examined in general, and then conflict processes such as various conflict regions, conflict types, structures, and actors will be examined.

Key Words: Uppsala Conflict Data Program, Asia, Africa, America, Middle East, Europe, intra-state conflict, inter-state conflict, global conflict

A-Giriş

Dünyada sürdürülebilir barışın sağlanması, ülkeler ve toplumlar arası şiddetin azaltılması ile mümkündür. Şiddetin azaltılabilmesi için öncelikle şiddetin tanımlanması, şiddeti oluşturan etmenlerin bilinmesi, şiddetin nedenleri ve sonuçlarının tespit edilmesi gerekmektedir (Wallensteen, 2002). Bu tespitlerin yapılabilmesi için, çatışma yaşanan ülkelerdeki çatışmaların zaman içindeki seyri, yaşanan çatışma türleri, çatışmaların yoğunluk düzeyinin bilinmesi ve çatışmaya katılan aktörlerin yapısının tespiti çatışmaların anlaşılması ve sürdürülebilir barışın sağlanması için ilk adımı oluşturmaktadır (Swamström & Weissmann, 2005).

Makale, bölgesel çatışma trendlerine odaklanarak çatışmaları makro bir yaklaşımla ele almayı amaçlamıştır. Makalede kullanılan çatışmalara ait veriler Uppsala Conflict Data Program (UCDP)'in silahlı çatışmalar üzerine global karşılaştırılmalı verilerinin kullanılması ile hazırlanmıştır. UCDP'nin bir yılda en az 25 silahlı çatışma ile ilişkili ölümü ele alan çatışma yaklaşımı üzerinden oluşturduğu veriler kaynak olarak kullanılmıştır.

UCDP veri setinin kullandığı tanımlara bağlı olarak makalede yer alan çatışma tanımı, 25-999 çatışma ile ilişkili ölümü ele alırken savaş ifadesi 1000 ve daha fazla çatışma ile ilgili ölümün yaşandığı olaylar için kullanılmıştır. Makalede UCDP verilerine bağlı kalınarak, çatışmaların yoğunluk düzeyi 25-999 ölü sayısı düşük yoğunluklu, en az 1000 ölü sayısı yüksek yoğunluklu olarak sınıflandırılmıştır. Çatışmaya konu anlaşmazlıklar hükümet, toprak ve her iki kategorinin de birlikte görüldüğü ikisi başlığı altında yaşanan anlaşmazlıklar şeklinde kategorize edilmiştir.

Makalede silahlı çatışmalar, devlet-içi, devletler arası ve küresel çatışmalar olarak üç kategoride ele alınmıştır. Bu üç kategorinin bölgelere göre ayrıntılı ve karşılaştırmalı verileri ilgili bölümlerdeki grafiklerde yer almıştır (The Corraletes of War, 2022).

Devlet-içi çatışmaya katılan taraflar bir tarafı hükümet ve diğer tarafı en az bir devlet dışı örgüt olan iki grup arasında yaşanan çatışmalardır. Devletlerarası çatışmalar en az iki devlet arasında yaşanan çatışmalardır. Küresel çatışmalar, taraflardan biri bir ülke hükümeti ve en az bir devlet dışı örgüt arasında yaşanan çatışmalara dış ülke katılımlarını ifade etmektedir. Dış ülke katılımlarında bazen bir ülke, hükümetin

yanında yer alırken, bazı dış ülke katılımları hükümete karşı devlet dışı rgt desteklemektedir. Dış lke katılımları bir veya birkaç ülke olabileceği gibi, tarafların eř zamanlı olarak çatışmalarda her iki tarafın da yanında yer aldığı çatışmalardan oluşmaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023; Gleditsch, Wallensteen, Eriksson, Sollenberg, & Strand, 2002; UCDP/PRIO, 2023).

Çalışma 1946'dan 2022'ye kadar silahlı çatışmaların bölgesel ve karşılaştırmalı seyrine odaklanmıştır. Çalışma çatışmaların nedenleri, sonuçları veya çatışma çözümü çalışmalarına ilişkin bir açıklama içermeden global/bölgesel veriler üzerinden bir karşılaştırma ve değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır.

Makale giriş, çatışma trendlerine genel bakış, bölgesel çatışmalar ve sonuç bölümü olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde makalenin amacı, kapsamı, sınırları ve çatışmalarla ilgili genel kavramlar ele alınmıştır. Birinci bölüm genel çatışma trendlerine göre, bölgesel çatışmaların karşılaştırmalı grafiksel gösterimini içermektedir. İkinci bölüm çatışma bölgeleri, çatışmalar, çatışma türleri, yapıları, aktörler, gibi çatışma süreçlerine ilişkin ayrıntılı açıklamaları ve grafikleri ele almaktadır.

Devlet içi çatışmalarda bir hükümet ve hükümet dışı grup arasında geçen çatışma aynı bölge üzerinde gerçekleşirken, devletlerarası çatışmalarda taraflar başka bölgelerde yer alabilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak devletlerarası çatışmalar çatışmanın gerçekleştiği yer üzerinden ele alınmış ve grafiklere aktarılmıştır. Devletlerarası atışma grafiklerinde, çatışmalarda yer alan iki veya daha fazla devlet için her bir çatışma grafiklerde ayrı ayrı çatışmalar olarak yer almıştır. Örneğin İran-İrak – devletlerarası- savaşı, İran ve Irak için ayrı ayrı çatışma olarak grafiklere aktarılmıştır.

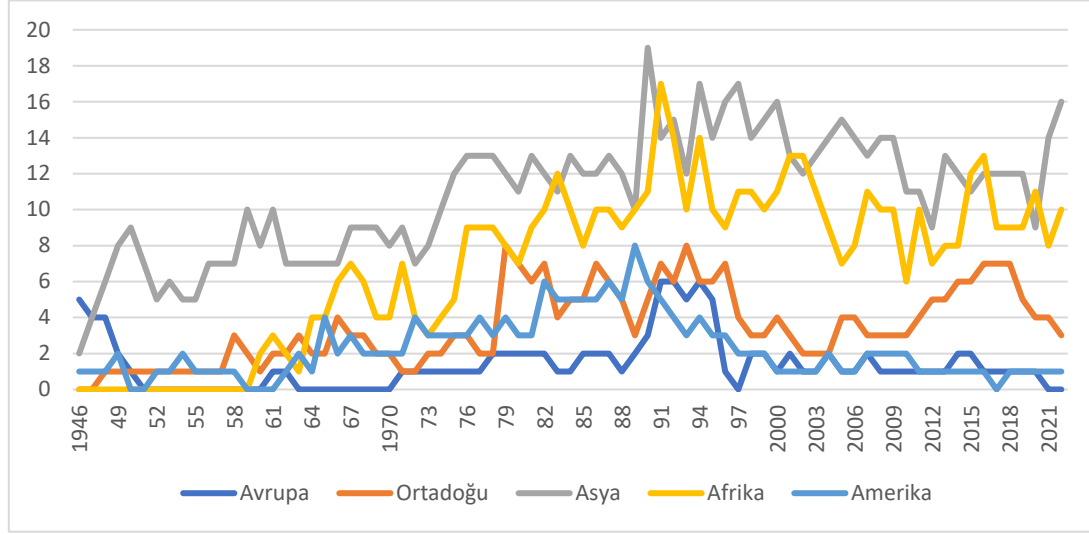
Makalede kullanılan UCDP verileri, çalışmanın konusu doğrultusunda makalenin yazarları tarafından sınıflandırılarak grafiklere dnstrlmştr.

B-atışma Trendlerine Genel Bakış

1-Devlet içi çatışmaların Bölgesel Dağılımları (1946-2022)

Devlet içi çatışmaların bölgesel dağılımı Şekil 1'de gösterilmektedir. Bu dağılıma göre Asya'da yaşanan devlet içi çatışmaların sayısı diğer bölgelere göre daha fazladır. Afrika kıtası, bu bölgede bulunan ülkelerde yaşanan devlet içi çatışmaların sayısı bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Ortadoğu bölgesinde yaşanan devlet içi çatışmalar sayı bakımından Amerika ve Avrupa kıtasında bulunan ülkelerde 1946'dan beri yaşanan çatışmalar ile yaklaşık bir seyir izlemekle birlikte 2010 yılından sonra sayı ve yoğunluk bakımından belirgin bir artış göstermiştir. Ancak Ortadoğu bölgesinde yaşanan devlet içi çatışmalar sayısı Afrika kıtasında bulunan ülkelerde yaşanan devlet içi çatışmalarına göre daha düşük düzeyde kalmıştır (Bosetti & Einsiedel, 2015). Amerika ve Avrupa'da yaşanan devlet içi çatışmalar diğer bölgelere göre daha düşük düzeyde kalmış ve bu bölgeler 1946 -2022 döneminde diğer bölgelere nazaran daha barışşıl bölgeler olmuştur (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

Şekil 1. Devlet içi Çatışmaların Bölgesel Dağılımları (1946-2022)

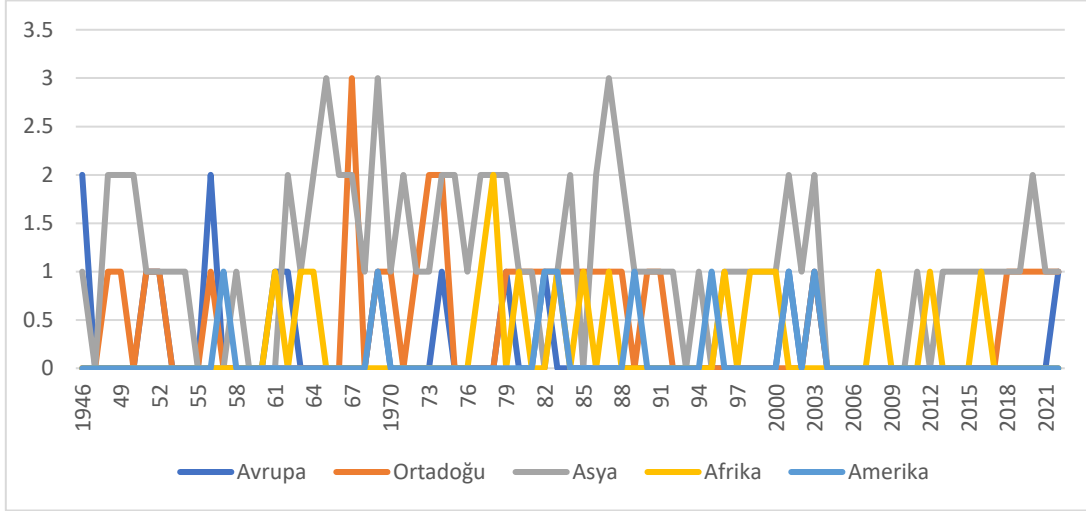

2- Devletlerarası Çatışmaların Bölgesel Dağılımları (1946-2022)

Devletlerarası çatışmaların bölgesel dağılımı Şekil 2’de gösterilmektedir. Devletlerarası çatışmaların genel seyri değerlendirildiğinde zaman içinde belirgin bir azalmadan söz etmek mümkün değildir. Soğuk Savaş dönemi ile ilişkili olarak 1960-1990 döneminde devletlerarası çatışmalarda, özellikle de Asya ve Ortadoğu bölgelerinde yaşanan devletlerarası çatışmaların sayısında bir yükselme görülmektedir.

Devletlerarası çatışmaların bölgesel dağılımlarına ilişkin veriler, devlet içi ve küresel çatışmalardan farklılık göstermektedir. Devlet içi ve küresel çatışmalarda çatışan taraflardan birinin devlet ve diğer tarafın bir devlet dışı örgüt olması nedeniyle çatışmaların sayısal verilerinin elde edilmesi kolaylaşmaktadır.

Devletlerarası çatışmalarda ise, çatışma iki veya daha fazla sayıda devlet arasında gerçekleştiğinden çatışan devletlerden biri ilgili bölgede yer alırken, çatışmanın tarafı olan diğer devlet/ler başka bir bölgede yer alabilmektedir. Aşağıda devletlerarası çatışmalarda çatışan devlet sayısı ve çatışılan bölge gibi diğer bölge ayrıntıları dikkate alınmadan, bölgelere göre yaşanan toplam devletlerarası çatışmalara ilişkin veriler paylaşılmaktadır.

Şekil 2. Devletlerarası Çatışmaların Bölgesel Dağılımları (1946-2022)

Asya kıtası, 1946-2022 döneminde yaşanan 83 devletlerarası çatışma ile en yüksek sayıda devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölge konumundadır. Aynı dönemde yaşanan 33 devletlerarası çatışma ile Ortadoğu bölgesi ikinci sırada yer alırken, 17 devletlerarası çatışma ile Afrika bölgesi diğer iki bölgeye göre daha geride kalmaktadır. 1946-2022 döneminde 15 devletlerarası çatışmanın yaşandığı Avrupa kıtasının ve 8 devletlerarası çatışmanın yaşandığı Amerika kıtasının diğer bölgelere göre daha barışçıl bölgeler olduğu görülmektedir.

1990 sonrası dönemde devletlerarası çatışmalar yüksek seyrini kaybetmiş ve 1960 dönemi öncesi seyrinden daha düşük bir düzeye gerilemiştir. Öyle ki 2004'ten sonra Amerika ve Avrupa'da hiç devletlerarası çatışma görülmemiştir. 2000 ve 2018 döneminde Asya'da ortaya çıkan devletlerarası çatışmalara rağmen, devlet içi çatışmaların seyrinde bir azalma mevcuttur. Yugoslavya'nın parçalanmasına bağlı olarak ortaya çıkan çatışmalar devlet içi ve küresel çatışmalar dâhilinde, ilgili bölgeler kapsamında ele alınmıştır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

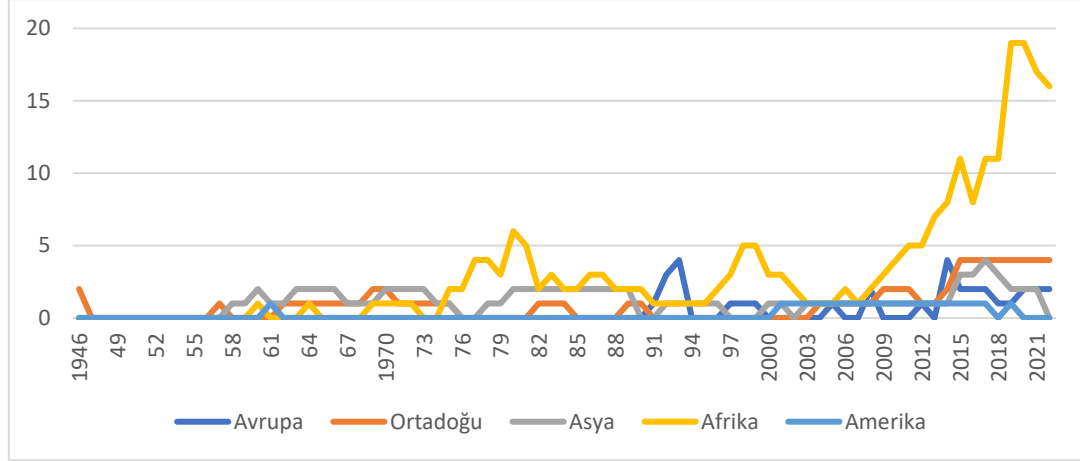
3- Küresel Çatışmaların Bölgesel Dağılımları (1946–2022)

1946–2022 döneminde yaşanan küresel çatışmaların bölgesel dağılımlarını Şekil 3'te gösterilmektedir. 1946-1960 yılları arasında küresel çatışmaların sayısal olarak çok düşük bir düzeyde seyrettiği görülmektedir. 1960-1975 arası dönemde ise küresel çatışmaların tüm bölgelerde birbirine yaklaşık bir sayıda yaşandığı ve bu çatışmalarda önceki dönemlere göre daha fazla dış katılımın gerçekleştiği görülmektedir. 1975-1985 ve 1995-2005 dönemlerinde özellikle Afrika kıtasında yaşanan çatışmalarda daha fazla dış katılım gözlenirken, 1990-1995 döneminde Avrupa'da yaşanan çatışmalarda daha fazla dış katılım yaşanmıştır (Institute for Economics & Peace, June 2023).

2010 ve sonrası dönemde, Afrika'da yaşanan küresel çatışmaların sayısında dış katılımın artması nedeniyle büyük bir yükseliş görülürken, diğer bölgelerde küresel

çatışmalar önceki dönemlere benzer bir dağılım göstermektedir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

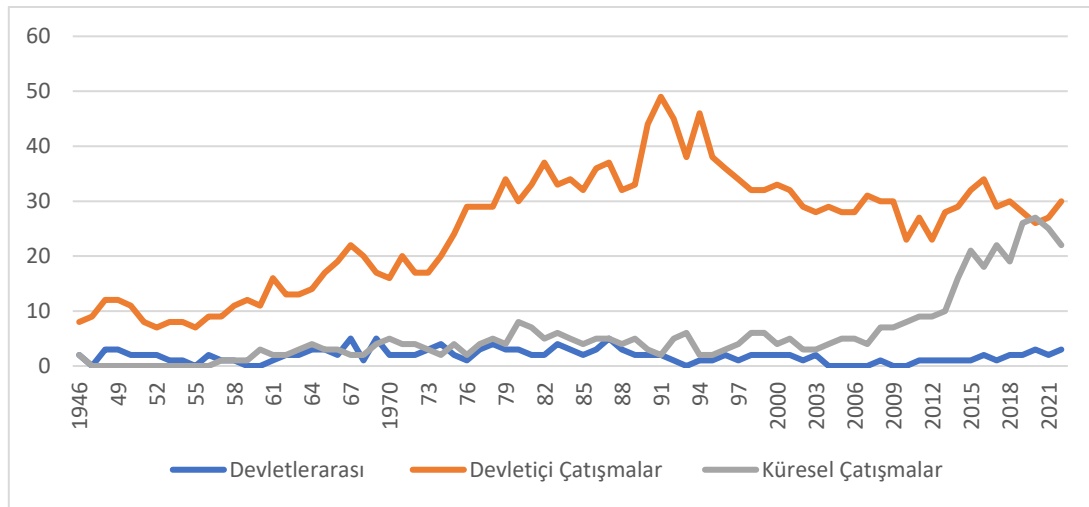
Şekil 3. Küresel Çatışmaların Bölgesel Dağılımları (1946 – 2022)

4- Devletlerarası, Devlet içi ve Küresel Çatışmaların Karşılaştırılması (1946 -2022)

1946’ dan 2022 yılına kadar olan dönemde yaşanan devlet içi, devletlerarası ve küresel çatışmaların karşılaştırmalı grafiği Şekil 4’te gösterilmektedir.

Şekil 4. Devletlerarası, Devlet içi ve Küresel Çatışma Trendlerinin Karşılaştırılması (1946–2022)

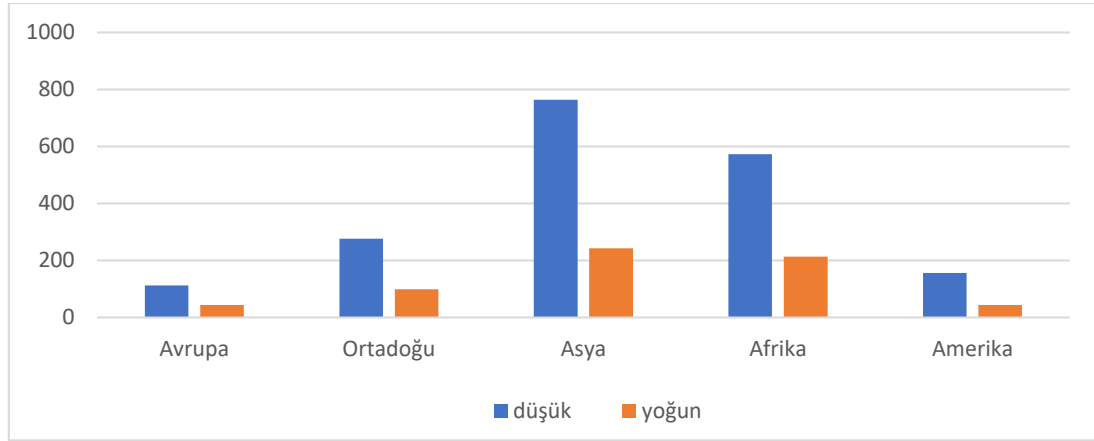
Buna göre 1946-2022 döneminde yaşanan devlet içi çatışmaların sayısının aynı dönemde yaşanan devletlerarası ve küresel çatışmaların sayısından belirgin olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Küresel çatışmaların sayısı 2000’li yıllara kadar devletlerarası çatışma sayılarıyla paralel bir seyir izlemekle beraber 2000’li yıllardan sonra küresel çatışmaların sayısının hızlı bir artış göstererek devlet içi çatışmaların sayısına yaklaştığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında “çatışma çözümü” yaklaşımının gitgide daha yaygın olarak çatışma sürecine dâhil olması, küresel ve yerel aktörlerin çatışmalara daha yüksek katılımı, Soğuk Savaşın ve iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi (Bosetti & Einsiedel, 2015) ve uluslararası sistemin dönüşüm

sürecine girmesiyle ortaya çıkan belirsizlik süreci gösterilebilir. Çatışmaların niteliğini ve niceliğini etkileyen diğer dinamikler aşağıda bölgesel trendlerin ele alındığı konularda incelenecektir.

5- Çatışmaların Yoğunluk Düzeyinin Bölgelere göre Dağılımı (1946-2022)

1946-2022 döneminde yaşanan tüm çatışmaların- çatışma türleri ve bölgesel dinamikler ele alınmaksızın- yoğunluk düzeyinin bölgelere göre dağılımı Şekil 5'te gösterilmektedir. Bu verilere göre tüm bölgelerde yaşanan düşük yoğunluklu çatışmaların sayısı yüksek yoğunluklu çatışmaların sayısından daha fazladır. Asya kıtası, düşük ve yüksek yoğunluklu çatışmaların en yüksek düzeyde yaşandığı bölge olmasının yanında, düşük ve yüksek yoğunluk arasında en büyük farkın yaşandığı bölgedir. Düşük ve yüksek yoğunluklu çatışmalar arasındaki en yüksek farkın yaşandığı ikinci bölge Afrika olmuştur. Avrupa en düşük yoğunluk düzeyi ve yoğunluklar arasında en düşük farkın yaşandığı bölge olarak Amerika'dan sonra en son sırada yer almıştır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

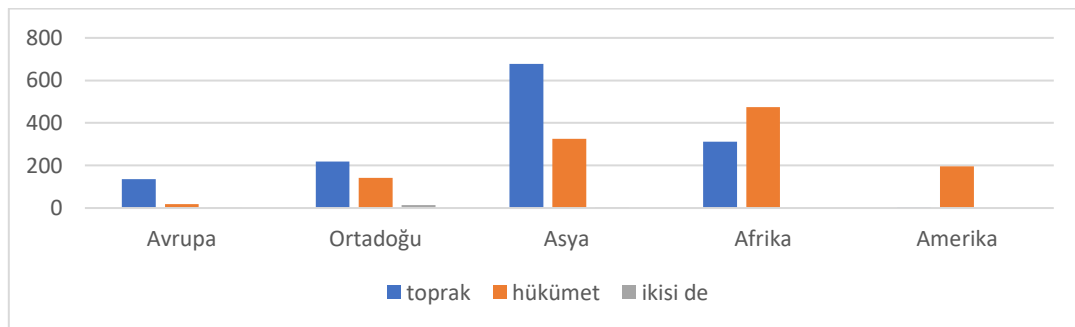
Şekil 5. Çatışmaların Yoğunluk Türleri: Bölgelere göre Dağılım (1946-2022)

6- Uyuşmazlık Türlerinin Bölgelere göre Dağılımı (1946-2022)

1946-2022 yılları içinde yaşanan uyuşmazlık türlerinin bölgelere göre dağılımı Şekil 6'da gösterilmektedir.

Şekil 6. Uyuşmazlık Türlerinin Bölgelere göre Dağılımı (1946-2022)

Şekil 6'da yer alan verilere göre Avrupa, Asya ve Ortadoğu'da yaşanan toprak çatışmalarının sayısı hükümet çatışmalarından daha fazladır. Afrika ve Amerika'da ise hükümet çatışmalarının sayısı toprak çatışmalarından daha fazladır. Afrika'da hükümet ve toprak çatışmalarının sayısı birbirine paralel seyrederken, Amerika'da toprak çatışmaları son derece düşük düzeyde yaşanmaktadır. Asya ve Ortadoğu'da hem hükümet ve hem de toprak çatışmasının birlikte yaşandığı bir üçüncü kategori daha bulunmaktadır, fakat bu oran toprak ve hükümet çatışmalarına göre daha düşük düzeydedir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

C- Bölgelere göre Çatışmalar: Ünelere göre Dağılım

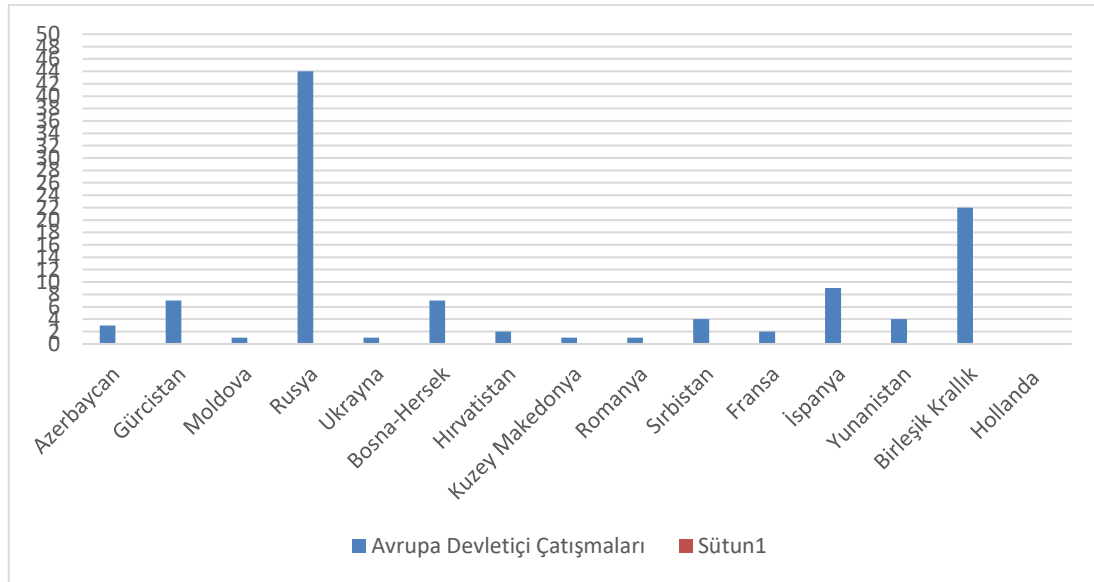
Bu bölümde 1946-2022 yılları içinde yaşanan küresel, devlet içi ve devletlerarası çatışmaların bölgesel düzeyde ve bölge ülkeleri üzerinden bir karşılaştırılması yapılacaktır. Bölüm B'de ele alınan genel trendlerden farklı olarak bu bölümde bölgesel trendlere ilişkin, ülke bazında, trendleri etkileyen çatışmalar değerlendirilecektir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

1- Avrupa Çatışmaları: Ünelere göre Dağılım

a- Avrupa: Devlet içi Çatışmaların Ünelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Şekil 7 Avrupa'da devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkeleri ve bu ülkelerdeki devlet içi çatışma sayılarını karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Avrupa 107 devlet içi çatışma ile en düşük sayıda devlet içi çatışmaların yaşandığı bölge durumundadır.

Şekil 7. Avrupa: Devlet içi Çatışmaların Ünelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Avrupa'da Rusya 44 çatışma ile devlet içi çatışmaların en fazla sayıda yaşandığı ülke konumundadır. Rusya'yı 22 çatışma ile Birleşik Krallık takip etmektedir. İspanya 9 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bosna-Hersek ve Gürcistan'da 7 çatışma yaşanırken, Sırbistan ve Yunanistan'da 4 çatışma, Azerbaycan'da 3 ve Fransa'da 2

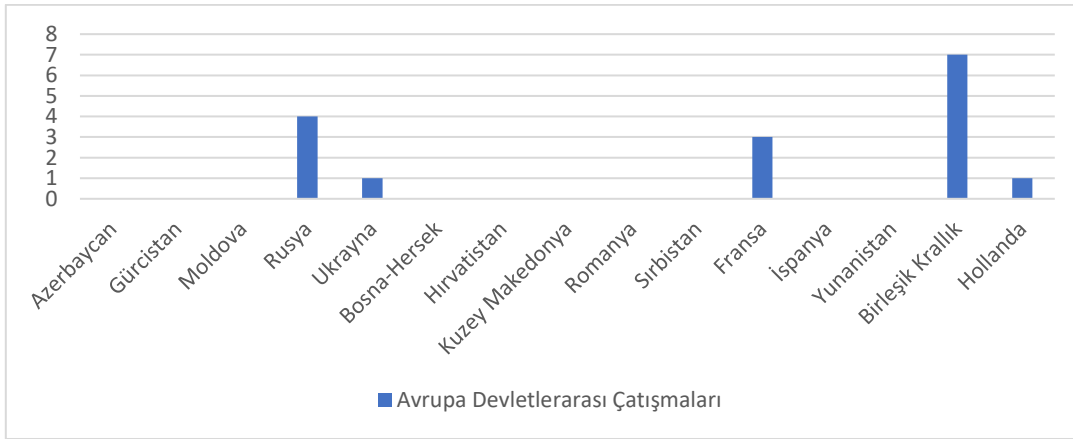
devlet içi çatışma yaşanmıştır. Yukarıdaki grafikte yer alan diğer ülkelerde 1 devlet içi çatışma yaşanmıştır (Bosetti & Einsiedel, 2015).

Avrupa’da en yüksek düzeyde yaşanan devlet içi çatışmalar eski sömürgeci devletler olan Birleşik Krallık, Rusya ve İspanya ve Fransa’da görülmektedir. Devlet içi çatışmalardaki ikinci en yüksek dalga Yugoslavya’nın dağılması üzerine ortaya çıkan devletler olan Sırbistan ve Bosna-Hersek gibi ülkelerde görülmektedir. Üçüncü bir dalga olarak Gürcistan, Azerbaycan ve Ukrayna gibi SSCB sonrası kurulan ülkeler çatışmaların yaşandığı diğer ülkeler olmuştur (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

b- Avrupa: Devletlerarası Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Avrupa’da 1946-2022 döneminde yaşanan devletlerarası çatışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 8’de gösterilmektedir. Avrupa, Amerika’dan sonra en az devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölgedir.

Şekil 8. Avrupa: Devletlerarası Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Avrupa’da 1946-2022 döneminde 15 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların üçü Avrupa içindeki devletlerarasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Bu çatışmalar 1956’da Macaristan-SSCB, 1946’da Birleşik Krallık-Arnavutluk ve 2022’de Rusya-Ukrayna arasında yaşanmıştır.

Avrupa’da 1946-2022 döneminde yaşanan diğer 12 çatışmanın taraflarından biri bir Avrupa devleti iken diğer taraf/taflar başka bölgelerden ülkelerdir. Fransa tarafı olduğu 3 devletlerarası çatışmanın ikisinde Tayland ve Tunus’la karşı karşıya gelirken, bir diğer çatışmada, İsrail ve Birleşik Krallık ile birlikte Mısır’a karşı çatışmaya katılmıştır. Rusya’da 4 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmalarda Rusya, Çin, Afganistan, Macaristan ve Ukrayna ile savaşmıştır.

Birleşik Krallık Avrupa’da 7 çatışma ile en çok devletlerarası çatışma yaşayan ülke olmuştur. Bu çatışmalardan 2’sinde Birleşik Krallık, Arnavutluk ve Arjantin ile karşı karşıya gelmiştir. Mısır ile yaşanan 3 çatışmanın ikisinde Birleşik Krallık ve Mısır karşı karşıya gelirken, bir diğer Mısır çatışmasında Birleşik Krallık Fransa ve İsrail ile

Mısır'a karşı savaşımıştır. Diğer 2 Birleşik Krallık çatışması, Afganistan ve Irak'a karşı yapılan savaşlardır. Bu savaşlarda, Birleşik Krallık ABD ile birlikte Afganistan'a karşı savaşırken, Irak çatışmasında Birleşik Krallık, Avustralya ve ABD ile birlikte çatışmaya katılmıştır. Küresel çatışmalarda ve devlet içi çatışmalarda yer almaması nedeniyle listelerde karşılaştırma unsuru olarak ele alınmayan Hollanda ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde 2 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Hollanda Endonezya ile ve Türkiye Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile devletlerarası çatışma yaşamıştır.

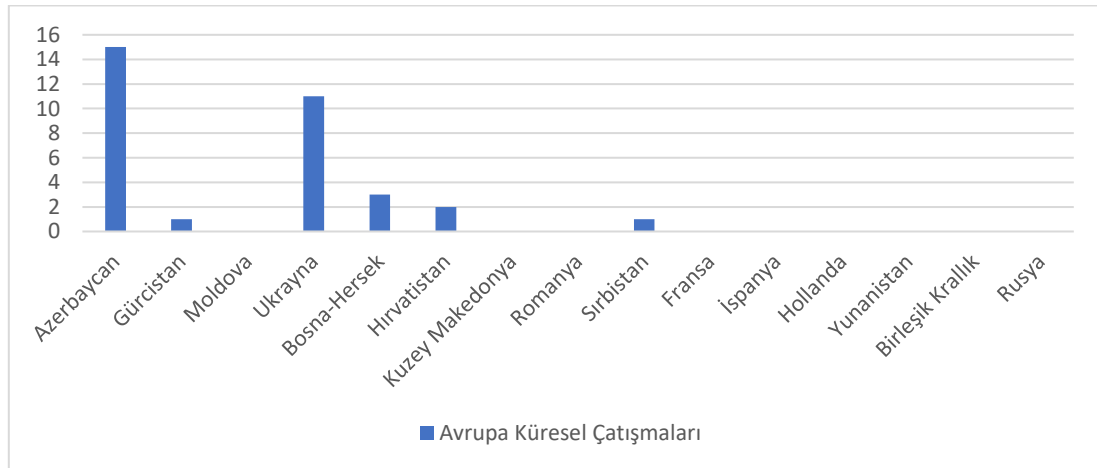
Grafiklerde yer alan diğer ülkelerde devletlerarası çatışma yaşanmamış olması nedeniyle devletlerarası çatışma yaşanmamış olması nedeniyle bu ülkelere ilişkin veriler 0 olarak alınmıştır (Wenger & Mason, 2008).

Avrupa'da devletlerarası çatışmanın tarafı olan ülkeler Avrupa'da yer alan büyük güçlerden oluşmaktadır. Diğer bölgelerle karşılaştığımızda, Avrupalı devletlerin taraf olduğu devletlerarası çatışmalar Avrupa'nın dışındaki bölgelerde yaşanmaktadır. Bu durum bölgenin kendi içinde daha barışçıl bir atmosfere sahip olduğunu göstermektedir. Avrupa'da yaşanan devletlerarası çatışmalarda taraflara üçüncü ülkeler tarafından herhangi bir dış katılım bulunmamaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

c- Avrupa: Küresel Çatışmaların Ünelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Küresel çatışmalar, bir tarafı devlet ve diğer tarafın devlet dışı bir örgüt olan devlet içi çatışmalara diğer ülkelerin katılımı ile çok taraflı çatışmalara dönüşmekte ve devlet içi çatışmalardan ayrılmaktadır. Avrupa'da yaşanan küresel çatışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 9'da gösterilmektedir.

Şekil 9. Avrupa: Küresel Çatışmaların Ünelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Bu nedenle bu çatışmalara hangi bölgesel ve/veya küresel aktörlerin katıldığı ve dış ülke katılımlarının, çatışmanın yaşandığı ülke hükümetinin yanında mı yoksa hükümet dışı bir örgütün yanında mı olduğu konusunun bilinmesi önem taşımaktadır. Bu durumun bilinmesi çatışma çözümü ile bağlantılı başka çalışmaların yapılması için

önem taşıırken, bu tip katılımların çatışmalarda ne kadar yararlı veya çatışmayı uzatan bir sonuç ortaya koyup koymadığının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır

Avrupa’da yaşanan 33 küresel çatışmada, 15 çatışma ile Azerbaycan en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. Ermenistan-Azerbaycan küresel çatışmalarının tamamı Dağlık Karabağ çatışmaları kapsamında yer almaktadır. 15 çatışmanın tamamında Ermenistan Dağlık Karabağ’ın bağımsızlığı için hükümete direnen gruplara destek vermiştir. 2020 yılında yaşanan tek çatışmada Türkiye Azerbaycan’ın yanında çatışmaya katılmıştır.

İkinci sırada 11 küresel çatışma ile Ukrayna yer almaktadır. Ukrayna’dan bağımsız olmak isteyen Donetsk ve Luhansk bölgeleri üzerine yaşanan bu çatışmaların tamamında Rusya bu bölgelerin Ukrayna’dan ayrılması yönünde Ukrayna karşısında hükümet dışı örgütlere destek vermiştir. Gürcistan’la yaşanan bir küresel çatışmada Rusya Güney Osetya’nın ayrılma çatışmalarında Gürcistan karşısında hükümet dışı örgütlere destek sağlamıştır.

Yugoslavya’nın dağılması sonrası Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan’da sıralı olarak 3, 2 ve 1 küresel çatışma yaşanmıştır. Bosna-Hersek çatışmalarında Sırbistan ve Hırvatistan Sırp ve Hırvat isyancılara destek vermiştir. Hırvatistan çatışmasında Sırbistan Sırp isyancılara destek vermiştir. Kosova üzerine yaşanan Sırbistan çatışmasında Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Sırbistan karşısında Kosovalı isyancılara destek vermiştir (Institute for Economics & Peace, June 2023, s. 56-63).

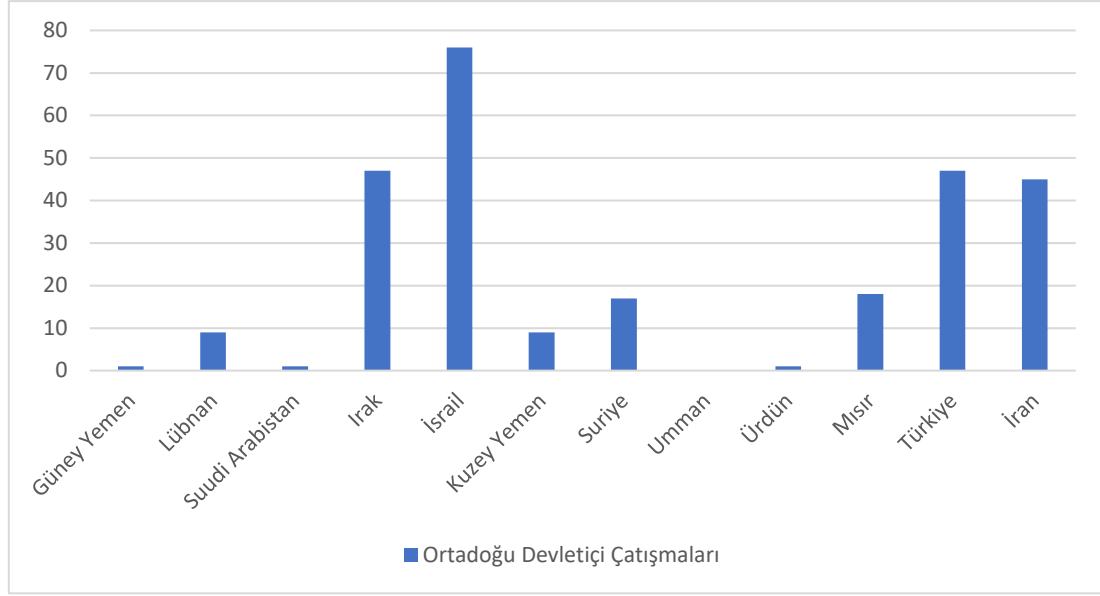
Avrupa küresel çatışmalarında dış aktörler, hükümet dışı grupların yanında hükümete karşı çatışmalarda yer almışlardır. Rusya gibi küresel bir aktörün bir başka ülkenin hükümet dışı örgütünün yanında yer alması, çatışmaların uzamasında ve yıkıcılığının artmasında önem taşımaktadır. Yugoslavya’nın dağılma sürecinde tüm yeni oluşan devletler etnik köken doğrultusunda bir diğer devletin hükümet dışı grubuna destek vererek etki alanını artırmaya çalışmışlardır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

2- Ortadoğu Çatışmaları: Ülkelere göre Dağılım

a- Ortadoğu: Devlet içi Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı(1946-2022)

Ortadoğu’da devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkeler ve bu ülkelerdeki devlet içi çatışma sayıları Şekil 10’da karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. Devlet içi çatışmalarında Ortadoğu 271 devlet içi çatışma ile Asya ve Afrika’dan sonra en yüksek sayıda devlet içi çatışmaların yaşandığı bölge konumundadır.

Şekil 10. Ortadoğu: Devlet içi Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

İsrail 76 çatışma ile devlet içi çatışmaların en fazla sayıda yaşandığı ülke olmuştur. 47 çatışma ile Irak ikinci sırada yer almaktadır. Irak'ı 47 çatışma ile Türkiye ve 45 çatışma ile İran takip etmektedir. 17 çatışma ile Suriye, 18 çatışma ile Mısır, 9 çatışma ile Kuzey Yemen ve Lübnan daha az sayıda devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkelerdir. Grafikte yer alan diğer ülkelerde 1 devlet içi çatışma yaşanırken, Umman'da hiç devlet içi çatışma yaşanmamıştır. Umman'ın grafikte yer alması, diğer çatışma tiplerinde yer alan ülke olması nedeniyledir.

Ortadoğu'da İsrail, 1946'dan günümüze kadar devam eden Filistin çatışmaları nedeniyle en yüksek sayıda devlet içi çatışmaların yaşandığı ülke olmuştur. Bu devlet içi çatışmaların büyük bölümünü Filistin'in bağımsızlığı için yapılan çatışmalar oluştururken, çatışmaların 11'i Güney Lübnan'ın bağımsızlık çatışmalarından oluşmaktadır.

Irak çatışmalarının büyük bölümünü Kürdistan bölgesinin bağımsızlığı için yapılan çatışmalar oluşturmaktadır. Irak devlet içi çatışmalarının daha küçük bölümü Şii muhalefeti ve IŞİD destekli hükümet üzerinde güç elde etmek için yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır.

Türkiye'de Kürdistan bölgesinin bağımsızlığı için yaşanan 38 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Diğer 9 devlet içi çatışma hükümet üzerinde güç elde etmek için çatışan sol örgütler ve IŞİD çatışmalarından oluşmaktadır. İran çatışmalarının 18'ini diğer civar ülkeler gibi Kürdistan bölgesi çatışmaları oluşturmaktadır. İran devlet içi çatışmalarının 27'sini oluşturan çatışmalar yine bölgenin temel sorunu olan IŞİD nedeniyle yaşanan çatışmalar ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar nedeniyle yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır.

Mısır’ da yaşanan 18 devlet içi çatışmanın 8’i bölgenin ortak sorunu olan IŞID çatışmalarından oluşurken, diğer çatışmalar hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar tarafından başlatılan çatışmalardan oluşmaktadır. Suriye çatışmaları Kürdistanın bağımsızlığı için yaşanan çatışmalar, IŞID çatışmaları ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar arasında yaşanan çatışmalardan oluşmuştur (Palik, Rustad, Harpviken, & Methi, 2020).

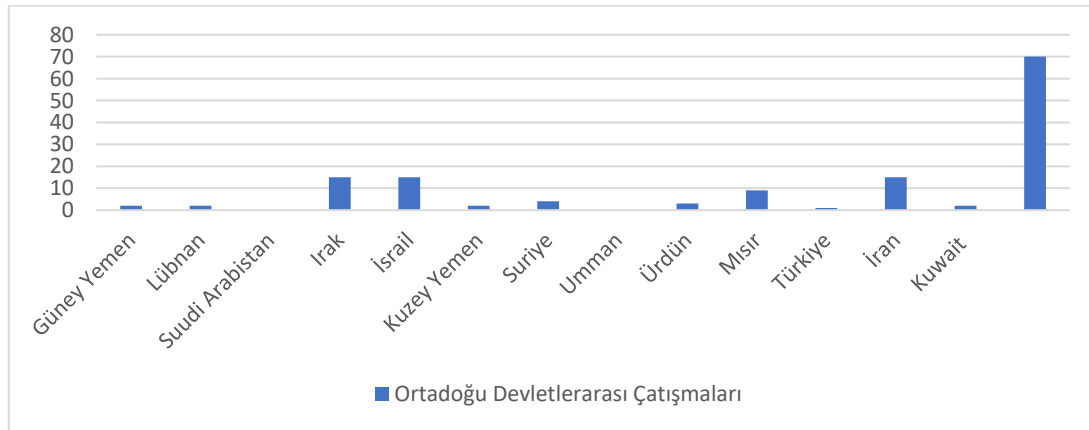
Lübnan çatışmaları IŞID ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar tarafından yaşanan çatışmalardan oluşurken, Kuzey Yemen’deki çatışmalar IŞID ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar arasında dağılmaktadır (Bosetti & Einsiedel, 2015).

Bölgede yaşanan devlet içi çatışmalarda ortak sorun olarak IŞID çatışmaları ve Kürt bölgesinin bağımsızlığı için yaşanan çatışmalar yer almaktadır. Diğer çatışmalar, her ülke özelinde hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar nedeniyle yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

b- Ortadoğu: Devletlerarası Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı(1946-2022)

Ortadoğu’da 1946-2022 döneminde yaşanan devletlerarası çatışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 11’de gösterilmektedir. Bu dönemde Ortadoğu’da 33 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 28’si Ortadoğu içinde yer alan devletlerarasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Çatışmaların 5’inde taraflardan biri bir Ortadoğu devleti iken diğer taraf başka bir bölgede yer alan bir devlettir. Ortadoğu, Asya’dan sonra en yüksek devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölge konumundadır.

Şekil 11. Ortadoğu: Devletlerarası Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Ortadoğu’da bölge içi devletlerarasında yaşanan çatışmaları ele aldığımızda, en çok çatışan iki ülke İran ve Irak olmuştur. İran ve Irak arasında 10 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. İran, Irak’tan başka İsrail ile 5 çatışma yaşamıştır. Irak, İran dışında Kuwait ile 2 çatışma, yaşarken, İsrail’e karşı Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile 2

çatışma yaşamıştır. Bölge dışı çatışma olarak Irak, ABD, Birleşik Krallık ve Avusturalya ile 1 çatışma yaşamıştır.

Çatışmaların iç içe geçtiği Ortadoğu'da İsrail en çok çatışma yaşayan ülke olarak toplam 15 çatışmada yer almıştır. İsrail, İran ile 5, Suriye ile 2, Mısır ile 4, Ürdün ile 1 çatışma yaşarken, çoklu devletlerarası çatışmalarda, Mısır'a karşı Birleşik Krallık ve Fransa ile birlikte 1 ve kendisine karşı oluşan çatışmalarda Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ve Suriye karşısında 2 çatışma yaşamıştır.

Mısır yaşadığı 9 devletlerarası çatışma ile Ortadoğu ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Mısır, İsrail ile 4 çatışma, Birleşik Krallık ile 2 çatışma yaşamıştır. Ayrıca İsrail'e karşı Irak, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile 2 çatışma, Fransa, İsrail ve Birleşik Krallığa karşı 1 çatışma yaşamıştır. Suriye 4 devletlerarası çatışmanın, 2'sini İsrail ile diğer 2'sini İsrail'e karşı Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ile birlikte grup olarak yaşamıştır. Ürdün İsrail ile 1, İsrail'e karşı Mısır, Irak, Lübnan Suriye yanında 2 çatışmaya katılmıştır.

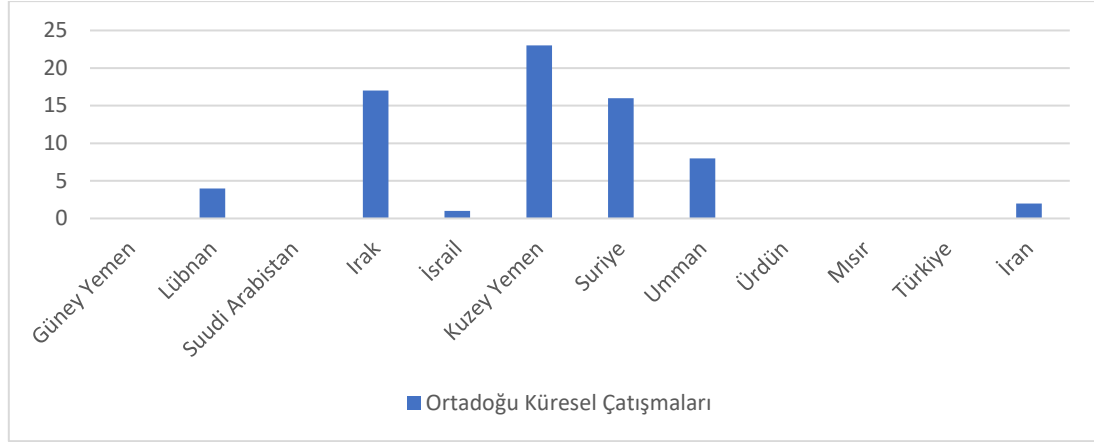
Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Kesimi arasında 1 devletlerarası çatışma yaşanırken, Kuzey ve Güney Yemen 2 çatışmada karşı karşıya gelmişlerdir. Kuveyt, Irak ile 2 çatışma yaşamıştır. Lübnan 1948-1949'da İsrail'e karşı Mısır, Irak, Ürdün, Suriye ile birlikte çatışmaya girmiştir (Palik, Rustad, Harpviken, & Methi, 2020).

Ortadoğu'da devletlerarası çatışmaların en büyük özelliği devletlerarası çatışmaların büyük çoğunluğunun taraflarının bölge devletlerinden oluşmasıdır. Bu durum Ortadoğu' da çatışmaların iç içe geçmiş karmaşık yapısını ortaya koymaktadır. Bu durum devlet içi çatışmalarda diğer ülkelerin çatışmalara katılma potansiyellerini artırırken, bölgeye barışın gelişini zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Wenger & Mason, 2008).

Ortadoğu'da devletlerarası çatışmalarda ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Avusturalya bölge dışı aktörler olarak devletlerarası çatışmalara katılmıştır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

c- Ortadoğu: Küresel Çatışmaların Ünelere Göre Dağılımı(1946-2022)

Ortadoğu'da 1946-2022 döneminde yaşanan küresel çatışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 12'de gösterilmektedir. Bu dönemde Ortadoğu'da 1946-2022 döneminde yaşanan 71 küresel çatışmanın 23 tanesinin yaşandığı Kuzey Yemen en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. Kuzey Yemen küresel çatışmalarının 9 tanesinde Mısır hükümeti, üzerinde güç elde etmek isteyen gruplara karşı Kuzey Yemen'in yanında, 6 tanesinde ABD Kuzey Yemen'in yanında yer alırken, 8 çatışmada aşağıda Bahreyn, Mısır, Eritre, Ürdün, Kuveyt, Fas, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuzey Yemen'in karşısında, hükümet gücünü elde etmek isteyen hükümet dışı gruplara destek vermişlerdir.

Şekil 12. Ortadoğu: Küresel Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

İkinci sırada 17 küresel çatışma ile Irak yer almaktadır. Irak ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupların tamamında Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Bahreyn, Belçika, Birleşik Arap Emirlikleri, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Estonya, Ermenistan, Fransa, Gürcistan, Honduras, Hollanda, İtalya, Kazakistan, Kanada, Letonya, Litvanya, Moldova, Moğolistan, Hollanda, Nikaragua, Kuzey Makedonya, Kazakistan, Norveç, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Suudi Arabistan, Güney Kore, İspanya, Tonga, Ukrayna, Ürdün, Birleşik Krallık ve ABD Irak'a destek vermiştir (Obermeier & Rustad, 2023).

Suriye'de yaşanan 16 küresel çatışmanın 8 tanesinde İran ve Rusya Suriye'nin yanında hükümet dışı gruplara karşı çatışmıştır. Diğer hükümet dışı gruplara karşı yürütülen çatışmalarda da İran ve Rusya Suriye hükümetini desteklerken, 3 çatışmada Türkiye hükümet dışı grupları desteklemiştir.

8 Umman küresel çatışmasının 1 tanesi Umman toprakları konusunda yaşanmıştır ve bu toprak çatışmasında Birleşik Krallık Umman hükümetini desteklemiştir. Diğer 7 çatışma hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı gruplarla Umman hükümeti arasında yaşanan çatışmalarda, Birleşik Krallık, İran, Ürdün Umman hükümetine destek verirken, Güney Yemen hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Lübnan'da yaşanan 4 küresel çatışmanın hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplara karşı yürütülen 1 çatışmada Suriye hükümeti, hükümet dışı grupları desteklerken, 2 çatışmada Fransa ve ABD hükümet dışı gruplara karşı Lübnan hükümetini desteklemiştir. Diğer 2 çatışmada Suriye, Lübnan hükümetini desteklemiştir.

İran'ın Kürdistan ve Azerbaycan bölgelerine ait iki toprak çatışmasında, Rusya hükümeti İran karşısında hükümet dışı grupları desteklemiştir (Palik, Rustad, Harpviken, & Methi, 2020). İsrail'de Filistin toprak çatışması üzerine yaşanan 1

küresel çatışmada Suriye hükümet dışı grupları desteklemiştir (Institute for Economics & Peace, June 2023, s. 56-63).

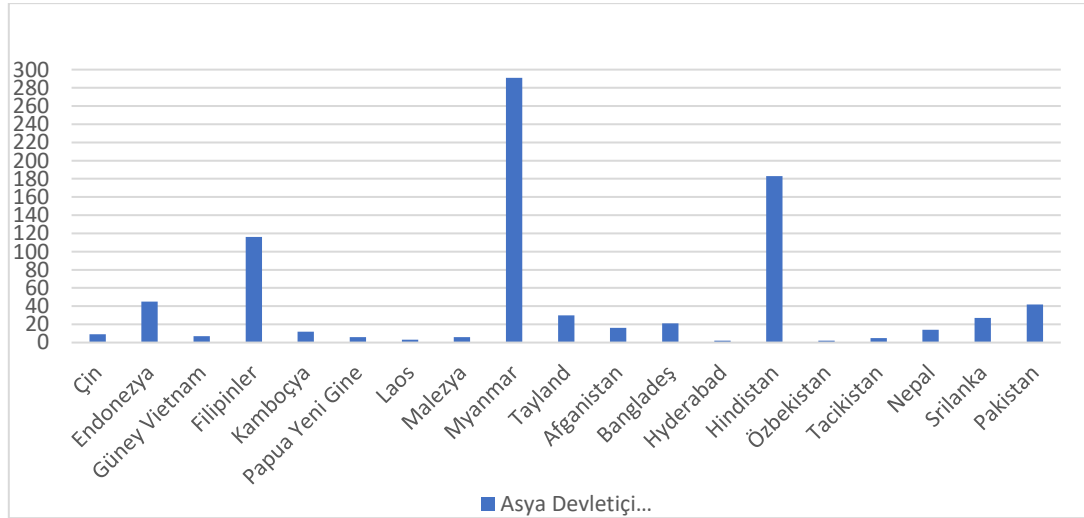
Ortadoğu küresel çatışmalarında en dikkate değer konu bölgesel ülkelerin hükümete karşı, hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupları desteklemesidir. Bu durum Ortadoğu’da çatışmaların uzamasındaki en büyük etkenlerden biridir. Küresel aktörlerin çatışmalara katılması konusunda ise Rusya hükümet dışı grupları desteklerken, küresel çatışmalarda ABD, Fransa ve Birleşik Krallık gibi küresel aktörlerin hükümetin yanında yer alması çatışma çözümüne olan güvensizliği ortaya koymaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

3- Asya Çatışmaları: Ülkelere göre Dağılım

a- Asya: Devlet içi Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Asya’da devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkeler ve bu ülkelerdeki devlet içi çatışma sayıları Şekil 13’te karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. Devlet içi çatışmalarda Asya 837 devlet içi çatışma ile en yüksek sayıda devlet içi çatışmaların yaşandığı bölge olmaktadır.

Şekil 13. Asya: Devlet içi Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Myanmar 291 çatışma ile devlet içi çatışmaların en yüksek düzeyde yaşandığı ülke olmuştur. 183 çatışma ile Hindistan ikinci sırada yer almaktadır. Hindistan’ı 116 çatışma ile Filipinler izlemektedir. Bölgede Endonezya 45 ve Pakistan 42 devlet içi çatışma ile devlet içi çatışmaların daha düşük düzeyde gerçekleştiği ülkelerdir.

Asya’da Myanmar, 291 çatışma ile en çok sayıda devlet içi çatışmanın yaşandığı ülke olmuştur. Myanmar’da devlet içi çatışmaların 238’ünü Nagaland, Karen, Arakan, Mon, Kachin, Karenni, Shan, Wa, Kokang ve Lahu bölgelerinin bağımsızlık için verdiği çatışmalar oluşturmaktadır. Diğer 53 çatışma hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen, Burma Komünist Partisinin ve Japon işgaline direnen antifaşist

grupların ve bağımsızlık elde etmek için çatışan grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalar oluşturmaktadır (The Asia Foundation, 2017).

Hindistan'da yaşanan 183 çatışmanın 145'i Garoland, Nagaland, Mizoram, Tripura, Manipur, Keşmir, Assam, Bodoland bölgelerinin bağımsızlık için verdiği çatışmalar oluşturmaktadır. Geri kalan 38 çatışma, Hindistan Komünist Partisinin ve Hindistan siyasi sistemine karşı isyan eden diğer grupların hükümet üzerinde güç elde etmek amacıyla başlattığı çatışmalardan oluşmaktadır.

Filipinler'de yaşanan 116 devlet içi çatışmanın 55'ü Mindano'nun bağımsız bir bölge olması için yapılan çalışmalar ile İslam Devletinin kurulması için başlattığı çatışmalardan oluşmaktadır. Diğer 61 çatışma Filipinler Komünist Partisi ve bağlı organizasyonları tarafından yürütülen hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalardan oluşmaktadır.

Endonezya'da yaşanan 45 devlet içi çatışmanın 40'ı Güney Maluku, Batı Papua, Doğu Timor, Aceh'in bağımsızlığı için yapılan çatışmalardan oluşmaktadır. Diğer 5 çatışma ise hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen ve toprak elde etmek amacındaki grupların desteklediği çatışmalardır.

Pakistan'da yaşanan 42 devlet içi çatışmanın 26'ü Belucistan, Doğu Pakistan ve İslam Devleti oluşturmak isteyen grupların toprak çatışmalarından oluşurken, 16 devlet içi çatışma etnik grupların ve bazı askeri kanatların siyasi reformları desteklediği çatışmalardan kaynaklanmaktadır (Reilly, 2002).

Tayland'da yaşanan çatışmalar Patani bölgesinin bağımsızlığı ve Tayland Komünist Partisinin hükümet üzerinde güç elde etmek için yaşanan çatışmalarından oluşmaktadır. Sri Lanka çatışmalarının büyük çoğunluğu Tamil etnik grubunun azınlık hakları için Tamil Eealam devletinin kuruluşu için yaptığı çatışmalardan oluşmaktadır (Bosetti & Einsiedel, 2015).

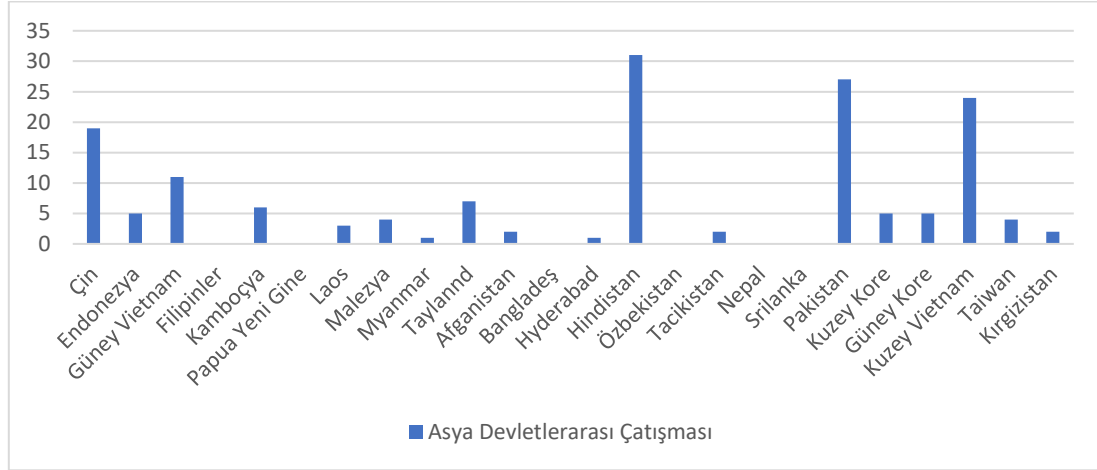
Yukarıda bölgede en yüksek düzeyde devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkelerin çatışmalarını incelediğimiz üzere bölgede ortak sorun olarak hükümet politikalarından memnun olmayan etnik grupların bağımsızlık kazanmak için yaptığı toprak çatışmaları bölge çatışmalarına damgasını vurmaktadır. İslam Devleti kurmak için yaşanan çatışmalar Ortadoğu'ya göre çok düşük olmakla birlikte, Bangladeş, Pakistan ve Filipin çatışmalarında etkin olmuştur. Her ülkede etkin olarak kurulan komünist partilerin hükümet üzerinde güç elde etme mücadeleleri bölgenin diğer ortak nitelikli çatışmalarını oluşturmaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

b- Asya: Devletlerarası Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı(1946-2022)

Asya en fazla sayıda devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölgedir. Asya'da 1946-2022 döneminde yaşanan devletlerarası çatışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 14'te gösterilmektedir. 1946-2022 döneminde Asya'da 83 devletlerarası çatışma

yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 77'si Asya kıtasında yer alan devletlerarasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Çatışmaların 6'sı taraflardan biri bir Asya devleti iken diğer tarafın başka bir bölgede yer aldığı çatışmalardan oluşmaktadır. Bu nedenle, devletlerarası çatışmalar her bölge değerlendirilirken, ilgili bölgeye atıfla ele alınmıştır.

Şekil 14. Asya: Devletlerarası Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Asya'da bölge içi devletlerarası çatışmaları ele aldığımızda, Hindistan 31 çatışmayla en çok çatışmanın yaşandığı ülkedir. Çin-Hindistan arasında 3 çatışma, Hindistan ile Pakistan arasında 27 çatışma ve Hindistan-Hyderabad'da 1 çatışma yaşanmıştır.

Kuzey Vietnam 24 çatışma ile Asya'da devletlerarası çatışmada ikinci sırada yer almaktadır. Kuzey Vietnam; Güney Vietnam ile 11 çatışma, Çin ile 10 çatışma, Kamboçya ile 3 çatışma yaşamıştır. Kuzey ve Güney Vietnam çatışmalarında, dış katılımcı ülke olarak Kuzey Kore Kuzey Vietnam'ın yanında çatışmaya katılırken, Güney Kore, ABD, Avusturalya, Yeni Zelanda, Tayland ve Filipinler, Güney Vietnam'ın yanında çatışmalara katılmıştır (Obermeier & Rustad, 2023).

Çin 19 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. Çin, Kuzey Vietnam ile 10 çatışma, Tayvan ile 4 çatışma, Rusya ile 1, Myanmar ile 1, Hindistan ile 3 çatışma yaşamıştır. Tayvan Çin çatışmasında ABD dış katılımcı devlet olarak Tayvan'ı desteklemiştir (The Asia Foundation, 2017).

1946-2022 döneminde Tayland Laos'la 3 çatışma, Kamboçya ile 3 çatışma, Fransa ile 1 çatışma olmak üzere 7 çatışma yaşamıştır. 6 Kamboçya tarafı olduğu 6 çatışmanın 3'ünü Kuzey Vietnam ile ve diğer 3 tanesini de Tayland ile yaşamıştır.

Kuzey Kore ve Güney Kore arasında 5 çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmalarda Rusya ve Çin dış katılımcı ülkeler olarak Kuzey Kore'nin yanında yer alırken, Avusturalya, Belçika, Kanada, Kolombiya, Etiyopya, Fransa, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika, Tayland. Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD Güney Kore'nin yanında yer almıştır.

1946-2022 döneminde Endonezya Malezya ile 4 çatışma, Hollanda ile 1 çatışma olmak üzere toplam 5 çatışma yaşamıştır. Malezya Endonezya çatışmalarında Birleşik Krallık dış katılımcı devlet olarak Malezya'yı desteklemiştir. Ayrıca Kırgızistan ve Tacikistan arasında da 1 çatışma yaşanmıştır.

Afganistan ise bu dönemde, SSCB ile 1, ABD ve Birleşik Krallık ile 1 çatışma olmak üzere toplam 2 çatışma yaşamıştır. Diğer yandan ile Irak'a karşı oluşturulan Avusturalya, Birleşik Krallık, ABD koalisyonu arasında 1 çatışma yaşanmıştır (Wenger & Mason, 2008).

Ortadoğu'da olduğu gibi Asya'da da devletlerarası çatışmalar bölge devletlerinin çatışmalarının sıklığı ve iç içe geçmişliği ile karakterize edilmektedir. Bu durum devlet içi çatışmalarda diğer ülkelerin çatışmalara katılma potansiyellerini artırırken, bölgeye barışın gelişini zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Reilly, 2002). Asya'da devletlerarası çatışmalarda bölge dışından katılan aktörler olarak, ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Avusturalya, Belçika, Etiyopya, Lüksemburg, Hollanda, Kolombiya, Kanada, Yunanistan, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Türkiye, Rusya ve Çin yer almaktadır. Bölge içi aktörler ise Güney Kore, Tayland, Filipinler'dir.

Rusya ve Çin Kuzey-Güney bölünmüşlüğünde Kuzey Kore'nin yanında yer alırken, Avustralya, Belçika, Kanada, Kolombiya, Lüksemburg, Hollanda, Etiyopya, Fransa, Yunanistan, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika, Tayland, Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD Güney Kore'nin yanında yer almıştır.

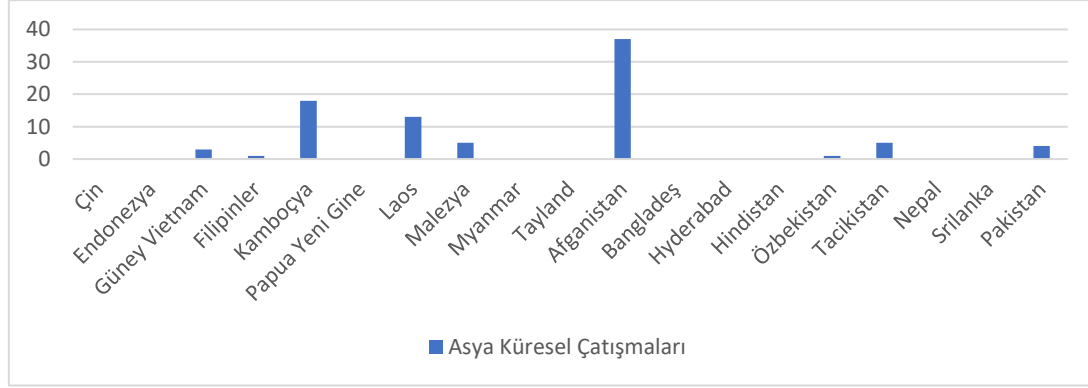
Kuzey-Güney Vietnam çatışmalarında, Kuzey Kore Kuzey Vietnam'ın yanında çatışmaya katılırken, Avusturalya, Yeni Zelanda, Güney Kore, ABD, Filipinler, Tayland, Güney Vietnam'ın yanında yer almıştır. Devlet içi ve küresel çatışmaların dışında devletlerarası çatışmalarda da bu tip dayanışmaların varlığı çatışma çözümüne olan inanca şüphe düşürücü niteliktedir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

c- Asya: Küresel Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı(1946-2022)

1946-2022 döneminde Asya'da yaşanan küresel çatışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 15'te gösterilmektedir. Bu dönemde Asya'da yaşanan 87 küresel çatışmanın 37 tanesi Afganistan'da gerçekleştiğinden Afganistan en çok dış katılımlı çatışmanın yaşandığı ülke olmuştur. Afganistan'da yaşanan küresel çatışmaların 7 tanesinde İslam Devleti kurmak amaçlı hükümetle çarpışan hükümet dışı gruplara karşı Pakistan ve ABD, Afganistan hükümetini desteklemiştir. Diğer 30 çatışmanın 1 tanesinde İran hükümeti hükümet dışı grupları desteklerken, Avusturalya, Arnavutluk, Almanya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bulgaristan, Birleşik Arap Emirlikleri, Danimarka, Estonya, Ermenistan, Fransa, Finlandiya, İtalya, İzlanda, İrlanda, Hollanda, Hırvatistan, Yeni Zelanda, Yunanistan, Macaristan, Malezya, Norveç, Polonya, Romanya, Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Kuzey Makedonya, Karadağ, Çek

Cumhuriyeti, Pakistan, Portekiz, Slovakya, İspanya, Rusya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Slovenya, İsveç, İsviçre, Ürdün, Türkiye, Tonga, Gürcistan, Bosna-Hersek, Singapur, Ukrayna, Moğolistan, Güney Kore, El Salvador ve Bahreyn, hükümet dışı gruplara karşı Afganistan hükümetini desteklemiştir.

Şekil 15. Asya: Küresel Çatışmaların Ünelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Kamboçya, 18 küresel çatışma ile Asya'da ikinci sıradadır. Kamboçya'da yaşanan 4 küresel çatışmada, Güney Vietnam ve ABD, Kamboçya hükümeti yanında çatışırken, Kuzey Vietnam hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupları desteklemiştir. Kamboçya'da yaşanan 4 küresel çatışmada, Kuzey Vietnam hükümet dışı grupları desteklemiştir, Kamboçya'da yaşanan 10 küresel çatışmasında Kuzey Vietnam Kamboçya hükümetini desteklemiştir, 1 Kamboçya çatışmasında Laos ve Kuzey Vietnam hükümeti desteklerken, Kuzey Vietnam aynı zamanda hükümet dışı grupları da desteklemiştir.

Laos yaşadığı 13 küresel çatışma ile üçüncü sıradadır. 11 Laos küresel çatışmasında Güney Vietnam ve ABD Laos hükümetinin yanında yer alırken, Kuzey Vietnam hükümet karşıtı grupları desteklemiştir. 2 Laos çatışmasında Tayland Laos hükümeti tarafında çatışmalara katılmıştır.

Malezya ve Tacikistan'da 5 küresel çatışma yaşanmıştır. 5 Malezya küresel çatışmasından Kuzey Borneo bölgesi ile ilgili 2 çatışmada Birleşik Krallık Malezya hükümetini desteklemiştir. Diğer 3 çatışmada Yeni Zelanda, Birleşik Krallık ve Avustralya hükümet üstünde güç elde etmek isteyen gruplara karşı Malezya hükümetini desteklemiştir. 5 Tacikistan çatışmasında Rusya ve Özbekistan hükümet tarafında çatışmalara katılmıştır. 1 Tacikistan çatışmasında Özbekistan aynı zamanda hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Pakistan'da 4 küresel çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların tamamında Afganistan Pakistan hükümetini desteklemiştir. Güney Vietnam'da 3 küresel çatışma yaşanmıştır. Güney Vietnam'da toprak çatışmasına bağlı olarak yaşanan çatışmalarda ABD Güney Vietnam hükümeti yanında çatışmalara katılmıştır (Reilly, 2002).

Filipinler ve Özbekistan'da 1 küresel çatışma yaşanmıştır. Filipinler Mindano toprak çatışmasında Malezya Filipin hükümetinin yanında çatışmalara katılırken, Özbekistan çatışmasında Kırgızistan hükümet dışı gruplara karşı Özbekistan hükümetinin yanında çatışmalara karışmıştır (Institute for Economics & Peace, June 2023).

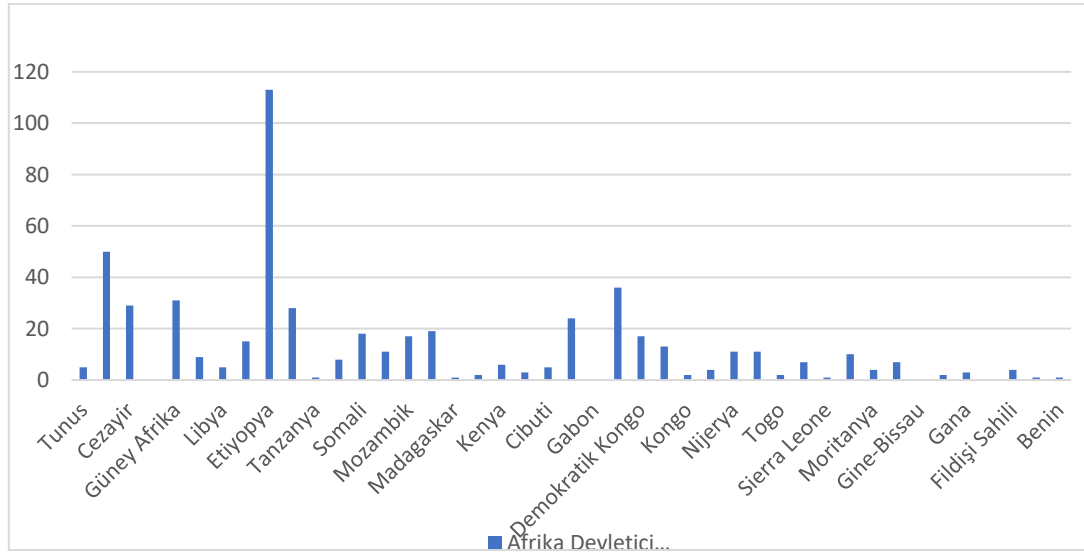
Asya 87 küresel çatışma ile Afrika'dan sonra en çok küresel çatışmanın yaşandığı bölge konumundadır. Asya küresel çatışmalarında en dikkat çekici konu, dış katılımcı devletlerin bir yandan hükümetin yanında yer alırken, aynı zamanda hükümet dışı grupları desteklemeleridir. Bu durum Asya'da diğer bölgelere göre daha sık yaşanan bir durum oluşturmaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

4-Afrika Çatışmaları: Ünelere göre Dağılım

a- Afrika: Devlet içi Çatışmaların Ünelere göre Dağılımı (1946-2022)

Şekil 16'da Afrika'da devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkeler ve bu ülkelerdeki devlet içi çatışma sayılar karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. Devlet içi çatışmalarda Asya'dan sonra ikinci sırada 536 devlet içi çatışma ile Afrika gelmektedir.

Şekil 16. Afrika: Devlet içi Çatışmaların Ünelere göre Dağılımı (1946-2022)

Etiyopya 113 çatışma ile Afrika'da devlet içi çatışmaların sayısal olarak en yüksek düzeyde yaşandığı ülke olmuştur. 50 çatışma ile Sudan ikinci sırada yer almaktadır. Sudan'ı 36 çatışma ile Çad izlemektedir. Bölgede Güney Afrika 31, Cezayir 29, Uganda 28, Angola 24, Burundi 19, Somali 18 devlet içi çatışma ile devlet içi çatışmaların daha az sayıda yaşandığı ülkelerdir (Palik, Rustad, & Methi, Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2019, 2020).

Afrika'da Etiyopya, en çok devlet içi çatışmanın yaşandığı ülke olmuştur. Etiyopya'da yaşanan 113 devlet içi çatışmanın 96'sında Hararghe, Amhara, Eritre, Ogaden, Afar, Oromiya, Arssi ve Sidamaland bağımsız bir bölge olması için savaşmaktadır. Diğer

17 çatışma çeşitli Marksist grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalardan oluşturmaktadır.

Sudan'da yaşanan 50 devlet içi çatışmanın 11'i Güney Sudan'ın bağımsızlığı için çatışan gruplar nedeniyle yaşanan çatışmalardır. Geri kalan 39 çatışma, Güney Sudan merkezli isyancı gruplar ve askeri rejime karşı çıkan çeşitli grupların yol açtığı hükümet üzerinde güç elde etme amacı güden çatışmalardan oluşmaktadır (Palik, Obermeier, & Rustad, Conflict Trends in Africa, 1989–2021, 2022).

Çad'da yaşanan 36 devlet içi çatışmasının 7'sini İslam Devletinin kurulması için yapılan çatışmalar oluşturmaktadır. Sudan gibi, Çad toplumu da Müslüman-Hıristiyan ve Arap-Afrika bölünmelerine konu olan kuzey-güney ayrımında yaşaması nedeniyle diğer 29 çatışma, marjinalleşmiş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalardan oluşmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan 31 devlet içi çatışmanın 24'ü Namibya'nın bağımsızlığı için yapılan çatışmalardan oluşmaktadır. Diğer 7 çatışma hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen Apartheid rejimine karşı grupların desteklediği çatışmalardan oluşmaktadır. Cezayir'de yaşanan 29 devlet içi çatışmasının 1 tanesi İslam devleti kurmak isteyen gruplarla yaşanan çatışmalardır. Diğer 28 devlet içi çatışma, Cezayir'de İslam devleti kurmak isteyen ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet karşıtı çatışmalardan oluşmaktadır.

Uganda'da 28 devlet içi çatışmasının tamamı, dini etnik olarak bölünmüş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek amacıyla yaptığı hükümet karşıtı çatışmalarından oluşmaktadır. Angola'da yaşanan 24 devlet içi çatışmasının 17'si Kabinda'nın bağımsız bir bölge olması için yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır, diğer çatışmalar hükümet üzerinde yaşanan çatışmalardan kaynaklanmıştır. Burundi'de yaşanan 19 devlet içi çatışmasının tamamı etnik olarak bölünmüş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalardan oluşmaktadır.

Somali'de yaşanan 18 devlet içi çatışmasında 2 çatışma İslam devleti ve Somaliland'ın bağımsız bölgeler olması için yaşanan çatışmalardır, diğer çatışmalar hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların, rejimi devirmek için yaptığı çatışmalardan oluşmaktadır (Gluhbegovic, 2016).

Yukarıda bölgede en yüksek düzeyde devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkelerin çatışmalarını incelediğimiz üzere, bölgede ortak sorun olarak etnik ve dini yönden bölünmüş ülkelerdeki grupların hükümeti ele geçirmek için yaptığı hükümet karşıtı çatışmaları veya sadece kendi bölgelerinde bağımsızlık elde etmek isteyen etnik grupların toprak çatışmaları devlet içi çatışmaların genel karakteri olarak ortaya çıkmaktadır (Bosetti & Einsiedel, 2015).

Güneyde Apartheid rejimi için yapılan çatışmalar hükümet üzerinde güç elde etmek için yapılan çatışmalar olarak değerlendirilse de bölgenin bir özelliği olarak ele almak

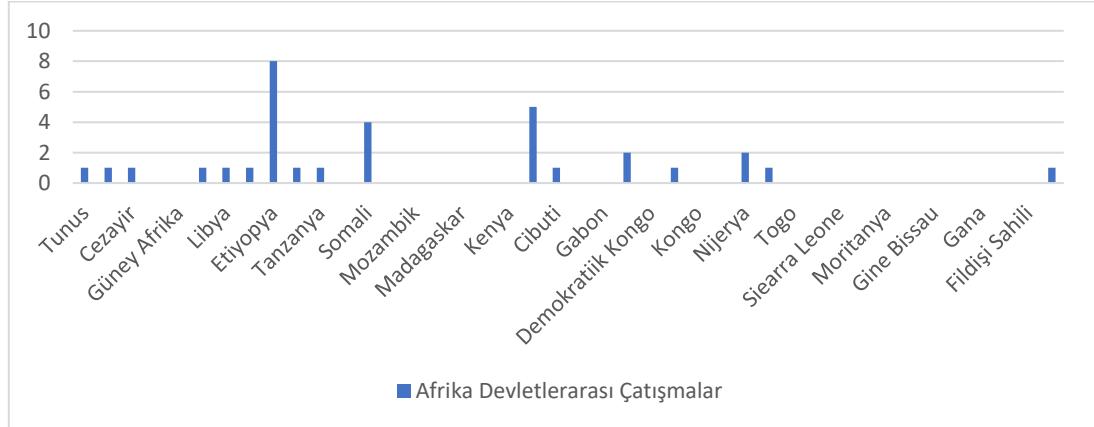
önemlidir. Bölgede İslam devleti kurmak için yapılan çatışmalar Çad, Libya, Cezayir, Kamerun, Tunus, Mozambik, Tanzania, Somali’de yaşanmıştır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

b- Afrika: Devletlerarası Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Şekil 17’de 1946-2022 döneminde Afrika’da yaşanan devletlerarası çatışmaların ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir

Afrika’da 17 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 16’sı Afrika içinde yer alan devletlerarasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Çatışmalarda taraflardan biri bir Afrika devleti iken diğer taraf başka bir bölgede yer almaktadır. Bu nedenle, devletlerarası çatışmalar her bölge değerlendirilirken, ilgili bölgeye atıfla ele alınmıştır. Afrika çatışmaları Asya ve Ortadoğu’dan sonra en yoğun devletlerarası çatışmaların yaşandığı yerdir.

Şekil 17. Afrika: Devletlerarası Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Afrika’da bölge içi devletlerarası çatışmaları ele aldığımızda, en çok çatışan ülke 8 çatışmayla Etiyopya en çok devletlerarası çatışmanın yaşandığı ülkedir. 4 çatışma ile Eritre-Etiyopya, 4 çatışma ile Etiyopya-Somali çatışması yer almaktadır.

Afrika’da 5 çatışma ile Eritre devletlerarası çatışmada ikinci sırada yer almaktadır. Eritre; Etiyopya ile 4 çatışma, Cibuti 1 çatışma meydana gelmiştir.

Çad ve Nijerya 2 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. Çad; Nijerya ile 1 çatışma, Libya ile 1 çatışma meydana gelmiştir. Nijerya çatışmaları: Çad’la 1 çatışma, Kamerun ile 1 çatışma yaşanmıştır.

Cezayir ve Fas arasında 1 çatışma, Tanzania ve Uganda arasında 1 çatışma, Burkino Faso ve Mali arasında 1 çatışma, Güney Sudan ve Sudan arasında 1 çatışma, Tunus ve Fransa arasında 1 çatışma yaşanmıştır.

4 Etiyopya çatışmasının 3’ünde Küba ve Güney Yemen Etiyopya yanında çatışmalara katılmıştır. 1980 Etiyopya – Somali çatışmasında Küba, Etiyopya’nın yanında çatışmaya katılmıştır. 1977 Etiyopya- Somali çatışmasında Küba ve Güney Yemen,

Etiyopya yanında çatışmaya katılmıştır. 1978 Etiyopya-Somali çatışmasında Güney Yemen ve Küba, Etiyopya yanında çatışmaya katılmıştır (Gluhbegovic, 2016). 8 Etiyopya çatışmasında Somali ile olan 2 çatışmada Küba ve Güney Yemen Etiyopya yanında çatışmalara katılmıştır. Somali ile olan 1 çatışmada Küba, Etiyopya'nın yanında çatışmaya katılmıştır. Etiyopya'nın Eritre ile olan çatışmalarında herhangi bir dış katılım olmamıştır (Gluhbegovic, 2016).

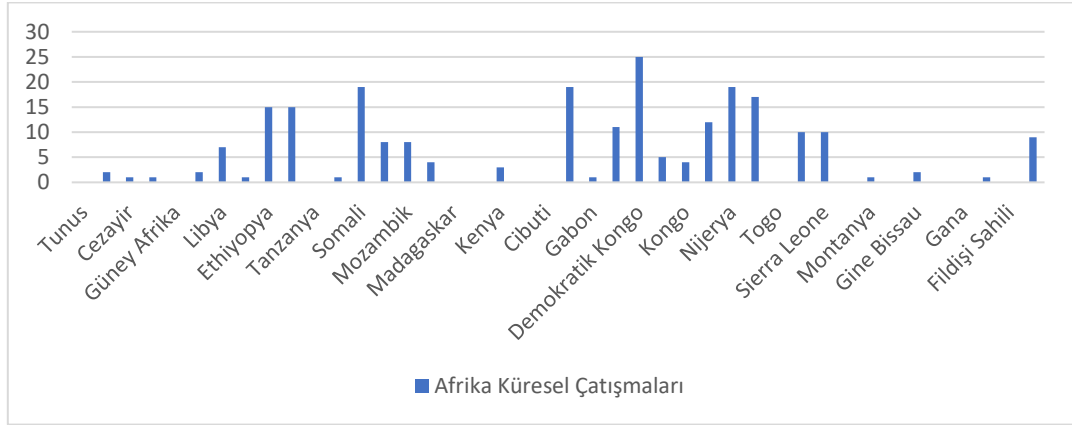
Afrika devletlerarası çatışmasında bölge dışı tek devletlerarası savaş Fransa ve Tunus arasında yaşanan Bizerte (Tunus) ile bağlantılı 1961 çatışmasıdır. Afrika'daki çatışmalarda Asya çatışmaları gibi çoğunluğu bölge içinde kalan ülkeler arasında yaşanan çatışmalardır. Bu durum çatışma çözümü için sorun oluşturur nitelikte olmaktadır. Birbiri ile ihtilaf yaşayan ülkeler, bir diğer ülkenin iç çatışmalarına katılabilmekte ve diğer ülkenin bir hükümet dışı örgütünü kendi ülke politikası yararına destekleyebilmektedir (Wenger & Mason, 2008).

Afrika devletlerarası çatışmalarında yalnızca Etiyopya çatışmasında Küba ve Güney Yemen dış katılımcı devlet olarak Etiyopya yanında yer almıştır. Diğer bölgelerin aksine, Afrika devlet içi çatışmalarında da devletlerarası çatışmalarında olduğu gibi, dış katılımcı olarak bölgesel aktörler ve küresel aktörler yer almamıştır. Bu durum devlet içi ve devletlerarası Afrika çatışmalarındaki yoğunluğu değiştirmemiştir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

c- Afrika: Küresel Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı(1946-2022)

Şekil 18'de 1946-2022 döneminde Afrika'da yaşanan küresel çatışmaların ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir. Afrika küresel çatışmaların en yoğun yaşandığı bölge konumundadır. 1946-2022 döneminde Afrika'da yaşanan 233 küresel çatışmanın 25 tanesi Demokratik Kongo Cumhuriyetinde yaşanmıştır. Demokratik Kongo Cumhuriyetinde yaşanan bu çatışmaların 9 tanesi İslam Devleti kurma ile bağlantılı toprak çatışmasıdır, 16'sı ise hükümet dışı gruplarla yaşanan çatışmalardır. Fas, Uganda, Angola, Çad, Namibya, Zimbabve, Malavi, Güney Afrika, Tanzanya, Kenya, Nepal, Bangladeş, Burundi, Endonezya, Güney Sudan ve Ukrayna Demokratik Kongo Hükümeti yanında çatışmalara katılırken, Ruanda, Angola ve Uganda, hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Şekil 18. Afrika: Küresel Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı (1946-2022)

19 çatışma ile Angola ikinci sırada yer almaktadır. Angola'da yaşanan 19 çatışmanın tamamı hükümet dışı grupların güç elde etme çatışmalarından oluşan küresel çatışmalardır. Bu çatışmalarda, Küba ve Namibya Angola hükümetini desteklerken, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Güney Afrika Cumhuriyeti hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Bu dönemde Somali'de 19 küresel çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmalardan 2'si İslam Devleti kurmak amaçlı, diğer 17 çatışma ise hükümet dışı grupların güç elde etme çatışmalarından oluşmaktadır. Etiyopya, Kenya, Burundi, Cibuti, Gana, Nijerya, Sierra Leone, Uganda, ABD ve Zambiya, Somali hükümeti yanında yer alırken, Eritre hükümet dışı grupları desteklemiştir. (Palik, Obermeier, & Rustad, Conflict Trends in Africa, 1989–2021, 2022).

Nijerya'da yaşanan 19 çatışmanın 8'i İslam Devleti kurma amaçlı çatışmalar, diğer çatışmalar ise güç elde etmek amaçlı çatışmalardır. Hükümet dışı grupları destekleyen bir ülke yoktur, Çad, Nijer ve Kamerun Nijerya hükümetini desteklemiştir. Uganda'da yaşanan 15 küresel çatışmanın tamamı güç elde etme çatışmalarıdır. Libya, Tanzanya, Sudan, Demokratik Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Malavi ve Güney Afrika Cumhuriyeti Uganda hükümetini desteklerken, 1 çatışmada Tanzanya hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Mali'de yaşanan 17 çatışmanın 7'si toprak çatışmalarından oluşurken, diğer çatışmalar hükümet dışı grupların güç elde etmek amacı taşıdığı çatışmalardır. Hükümet dışı grupları destekleyen taraf bulunmamaktadır. Avusturya, Avusturalya, Bangladeş, Belçika, Benin, Burkina Faso, Burundi, Butan, Bosna Hersek, Kamboçya, Çad, Çin, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Estonya, Ermenistan, Endonezya, El Salvador, Etiyopya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Gambiya, Guatemala, İtalya, Fildişi Sahili, Ürdün, Liberya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Moritanya, Madagaskar, Macaristan, Meksika, Nepal, Nijer, Nijerya, Norveç, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Sri Lanka, İsveç, İsviçre, İspanya, İrlanda, İran, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Kuzey Yemen, Kamerun, Kenya, Kanada, Cibuti,

Demokratik Kongo, Kongo, Hollanda, Portekiz, Pakistan, Romanya, Danimarka, Yeni Zelanda, Ukrayna, Zambiya ve Yunanistan Mali hükümetine destek vermiştir.

Etiyopya’da yaşanan 15 çatışmanın 12’si toprak çatışmasıdır, diğer çatışmalar hükümet dışı grupların güç elde etmek amacı taşıdığı çatışmalardır. Güney Yemen, Küba, Eritre ve Kenya çatışmalarında Etiyopya hükümetinin yanında yer alırken, bir çatışmada Somali hükümet dışı grupları desteklemiştir (Cilliers & Schünemann, 2013).

Çad’da yaşanan 11 çatışmanın tamamı güç elde etmek amacı taşıyan hükümet dışı gruplarla yapılan çatışmalardır. 7 çatışmada Fransa, Libya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Çad hükümetinin yanında çatışmalara katılırken, 4 çatışmada Libya hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Orta Afrika Cumhuriyeti’nde yaşanan 12 çatışmanın, 1’i toprak çatışmasıdır. Bu çatışmalarda Arjantin, Bangladeş, Benin, Butan, Bolivya, Brezilya, Burkina Faso, Burundi, Çad, Kamboçya, Kamerun, Kongo, Kolombiya, Cibuti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Mısır, Fransa, Gabon, Gambiya, Gana, Guatemala, Gine, Güney Afrika, Macaristan, Endonezya, Ekvator, Fildişi Sahili, Ürdün, Kenya, Madagaskar, Mali, Moritanya, Moldova, Fas, Nepal, Nijer, Nijerya, Pakistan, Paraguay, Peru, Portekiz, Romanya, Ruanda, Senegal, Sırbistan, Sri Lanka, Tanzanya, Tayland, Togo, Tunus, Türkiye, ABD, Kuzey Vietnam, Kuzey Yemen, Zambiya, İran, İspanya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Kazakistan, Meksika, Filipinler, Rusya, Sierra Leone, Zimbabve Orta Afrika Cumhuriyeti hükümetini desteklemiştir.

Sierra Leone’de yaşanan 10 çatışmanın tamamı hükümet ile güç elde etmek amacı taşıyan hükümet dışı gruplar arasında yaşanan çatışmalardır. Bu çatışmaların 8’inde Gine, Nijerya, Gana, Mali ve Birleşik Krallık Sierra Leone hükümetinin yanında yer alırken, Gine ve Nijerya 2 çatışmada hükümet dışı grubun yanında yer almıştır. Nijer’de yaşanan 10 çatışmanın 8 tanesi çatışma İslam Devleti çatışmasıdır, 2 çatışma ise hükümet dışı gruplarla yaşanan güç çatışmasıdır. Çad, Nijerya, Fransa, ABD, Burkino Faso ve Benin Nijer hükümetini yanında yer almıştır.

Ruanda’da yaşanan 8 çatışmanın tamamı hükümet dışı gruplarla yaşanan güç çatışmasıdır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti Ruanda hükümetinin yanında çatışmaya katılmıştır. Libya’da yaşanan 7 çatışmanın 4’ü İslam Devleti çatışmasıdır. Bu çatışmalarda Zimbabve, ABD ve Türkiye hükümetin yanında yer alırken, Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri hükümet dışı grupların yanında yer almıştır.

Mozambik’te yaşanan 8 çatışmanın 1’i çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Zimbabve, Angola, Botswana, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Lesotho, Malavi, Ruanda, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tanzanya ve Zambiya Mozambik hükümetinin yanında çatışmaya katılmıştır. Burkino Faso’da yaşanan 9 çatışmanın 4 tanesi İslam Devleti çatışmasıdır. Fransa, Çad, Nijer, Mali, Gana, Fildişi Sahili ve Togo Burkino Faso

hükümetinin yanında çatışmaya katılmıştır. Kamerun'da yaşanan 5 çatışmanın 3' İşlam Devleti atışmasıdır. Fransa, ad ve Nijerya Kamerun hükümetinin yanında çatışmaya girmiştir. 4 Kongo atışmasının tamamı g çatışmasıdır. atışmalarda Angola ve ad, hükümetin yanında yer almıştır (Cilliers & Schünemann, 2013).

Burundi'de yaşanan 4 çatışmanın tamamı g çatışmasıdır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti hükümetin yanında yer almıştır. 3 Kenya'da yaşanan 3 çatışmanın tamamı toprak çatışmasıdır. ABD hükümetin yanında yer almıştır. 2 Sudan atışmasının 1'inde ad Sudan hükümetinin yanında yer almıştır. 2 Güney Sudan atışmasında Uganda hükümetin yanında yer almıştır, 2 Gine Bissau atışmasında Senegal ve Gine hükümetin yanında yer almıştır. 1 Gambiya atışmasında Senegal Gambiya hükümetinin yanında yer almıştır. 1 Moritanya atışmasında Fransa hükümetin yanında yer almıştır. 1 Gabon atışmasında Fransa hükümet dışı grubun yanında yer almıştır. 1 Zimbabve atışmasında Güney Afrika Cumhuriyeti Zimbabve hükümetini desteklemiştir. 1 Fas atışmasında Cezayir hükümet dışı grubun yanında yer almıştır.

Afrika'da yaşanan küresel çatışmalarda, katılan bölge ve bölge dışı aktörler her ülke için belirtilmiş ve aşağıdaki tabloda çatışmalar ülkelere göre sınıflandırılmıştır. Bu çatışmalarda görüldüğü üzere Afrika'da küresel çatışmalara katılan üçüncü ülkelere, bölge aktörleri olmanın dışında çoğunlukla komşu ülkelerden oluşmaktadır. Küresel çatışmalara katılan bölgesel aktörler dışında küresel aktörlerin de çatışmalara katıldığı görülmektedir. Tek dış ülke katılımlarında, Angola'da yaşanan çatışmalarda Küba ve Somali'de yaşanan çatışmalarda ABD hükümetin yanında çatışmalara katılmıştır.

Afrika'da çok ülke katılımlı çatışmalar Mali ve Orta Afrika'da yaşanmıştır. Mali atışmalarında Avusturalya, Birleşik Krallık, ABD, Çin, Almanya ve Fransa gibi büyük gler dışında diğer kıtalardan ülkeler de çatışmalara katılırken, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan çatışmalara büyük gler olarak ABD ve Fransa'nın yanı sıra diğer kıtalardan çok sayıda ülke katılmıştır. Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mali çatışmalarında dış gler hükümeti desteklemiştir (Gluhbegovic, 2016).

Fransa, katıldığı ad, Nijer, Burkino Faso, Kamerun ve Moritanya çatışmalarında hükümetin yanında yer alırken, Gabon çatışmasında hükümet dışı grubu desteklemiştir (Institute for Economics & Peace, June 2023).

ABD, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ek olarak, Nijer, Libya ve Kenya'da da hükümetin yanında çatışmalara katılmıştır. Birleşik Krallık Sierra Leone'de yaşanan çatışmalarda hükümeti desteklemiştir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

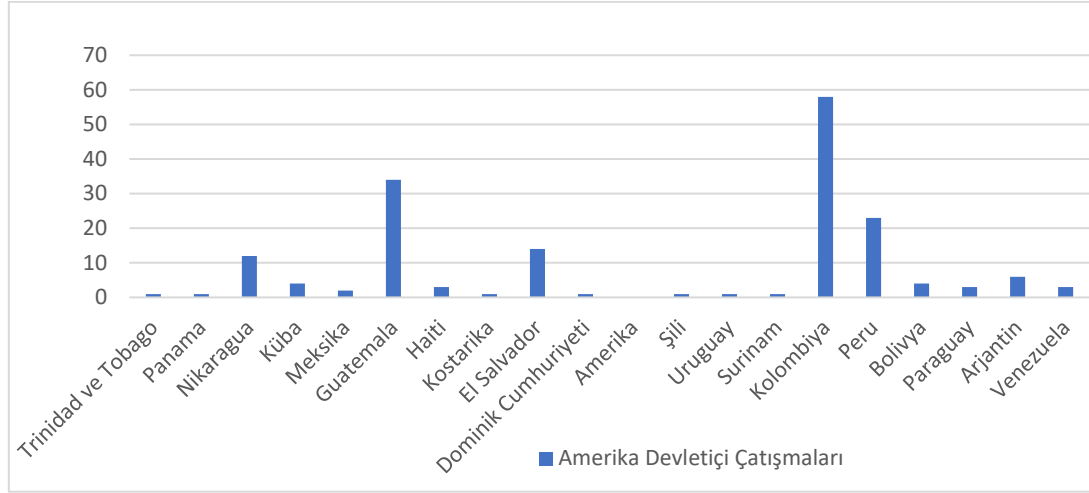
5. Amerika atışmaları: lkelere göre Dağılım

a- Amerika: Devlet içi çatışmaların ülkelere Göre Dağılımı(1946-2022)

şekil 19'da Amerika kıtasındaki ülkelerde yaşanan devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkeleri ve bu ülkelerdeki devlet içi çatışma sayılarını karşılaştırmalı olarak

göstermektedir. En az devlet içi çatışma yaşanan bölge olarak Avrupa'dan sonra ikinci sırada 173 devlet içi çatışma ile Amerika gelmektedir. Şekil 19'da yer alan verilere göre Kolombiya 58 çatışma ile devlet içi çatışmaların en yüksek düzeyde yaşandığı ülke konumundadır. 34 çatışma ile Guatemala ikinci sırada yer almaktadır. Guatemala'yı 23 çatışma ile Peru izlemektedir. Bölgede El Salvador 14, Nikaragua 12, devlet içi çatışma ile devlet içi çatışmaların daha düşük düzeyde yaşandığı ülkelerdir.

Şekil 19. Amerika: Devlet içi Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı(1946-2022)

Amerika'da Kolombiya, en fazla sayıda devlet içi çatışmanın yaşandığı ülke olmuştur. Kolombiya'da yaşanan 57 devlet içi çatışmasının tamamı solcu liberaller ve muhafazakârlar arasında yaşanan ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplar arasındaki çatışmalar oluşturmaktadır.

Guatemala'da yaşanan 34 çatışmasının tamamı, muhafazakâr hükümetlerin, anti-komünist rejimler ve sol örgütlerin hükümet üzerinde güç elde etmek amacıyla çatışmalarından oluşmaktadır (Palik, Rustad, & Methi, Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2019, 2020).

Peru'da yaşanan 23 devlet içi çatışmanın tamamı toprak haklarının dağıtımını olan çatışmalardır. Toprak dağıtımının adaletle sağlanması konusunda hükümete karşı direnişe geçen sol gruplar hükümet üzerinde güç elde etmek için çatışmışlardır. El Salvador'da yaşanan 14 devlet içi çatışmanın tamamı kahve oligarşisine sahip aileler ve askeri liderlerden oluşan muhafazakâr yönetimlere karşı plantasyon işçileri arasında büyüyen sol direnişle hükümet üzerinde güç elde etme çatışmalarından oluşmaktadır.

Nikaragua'da yaşanan 12 devlet içi çatışmanın tamamı ABD destekli hükümet gücünü elinde tutan ulusal muhafızlar ve Leninist eğilimli sol gruplar arasında yaşanan çatışmalardır (Bosetti & Einsiedel, 2015).

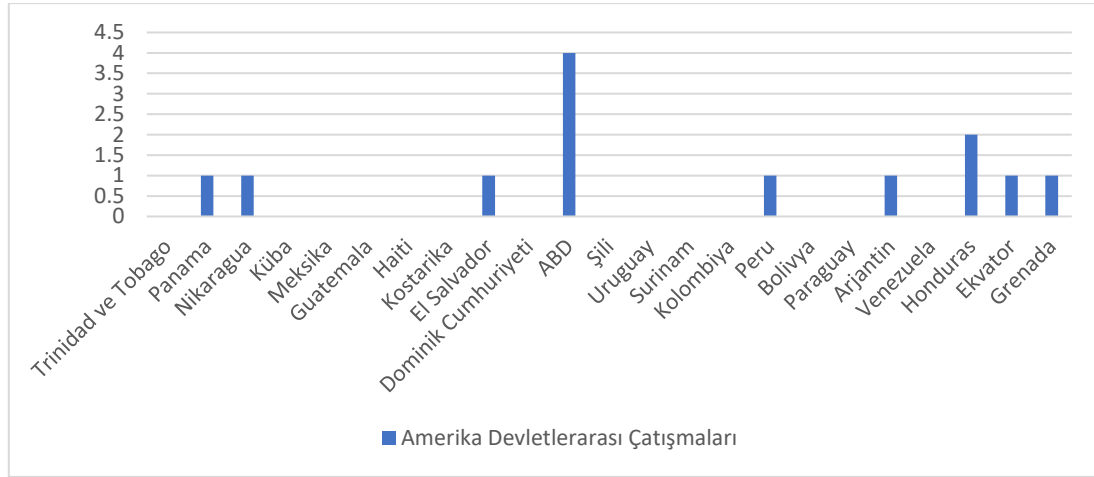
Yukarıda bölgede en yüksek düzeyde devlet içi çatışmaların yaşandığı ülkelerin çatışmalarını incelediğimizde, bölgede ortak sorun olarak bağımsızlıktan sonra

muhafazakâr veya askeri diktatörlükler ve karşısında sol eğilimli grupların olduğu çatışmalar yer almaktadır. ABD destekli toprak oligarşinin hâkim olduğu diktatörlükler ve bu durumdan memnun olmayan plantasyon işçilerinin oluşturduğu sol eğilimli gruplar arasında yaşanan çatışmalar devlet içi çatışmalarının bölgeye özgü nedenlerini yansıtmaktadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

b- Amerika: Devletlerarası Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Şekil 20’de Amerika kıtasında 1946-2022 yaşanan devletlerarası çatışmaların ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir. Amerika kıtası en düşük sayıda devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölge olmaktadır. Bu dönemde Amerika’da 8 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 5’i Amerika bölgesi içinde yer alan devletlerarasında yaşanan çatışmalardan oluşurken, 3 çatışmada taraflardan biri Amerika bölge devleti iken, diğer taraf başka bir bölgede yer almaktadır. Bu nedenle, devletlerarası çatışmalar her bölge değerlendirilirken, ilgili bölgeye atıfla ele alınmıştır.

Şekil 20. Amerika: Devletlerarası Çatışmaların Ülkelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Amerika’da bölge içi devletlerarası çatışmaları ele aldığımızda, 4 çatışma ile ABD, bölgede en çok devletlerarası çatışmanın yaşandığı ülkedir. ABD ile Grenada arasında 1 çatışma, ABD ile Panama arasında 1 çatışma yaşanmıştır. Afganistan karşısında Birleşik Krallık ile birlikte 1 çatışma, Irak karşısında Birleşik Krallık ve Avusturalya ile 1 çatışma yaşanmıştır. 2 çatışma ile Honduras ikinci sırada yer almaktadır. Honduras –Nikaragua arasında 1 çatışma ve Honduras-El Salvador arasında 1 çatışma çatışması yaşanmıştır. Arjantin; Birleşik Krallık ile 1 devletlerarası çatışma yaşamıştır, Ekvator ve Peru arasında da 1 çatışma yaşanmıştır.

Amerika kıtasında yaşanan devletlerarası çatışmalarda bölge dışı 3 devletlerarası savaş Birleşik Krallık ve Arjantin arasında, Afganistan’a karşı Birleşik Krallık ve ABD, Irak’a karşı Avusturalya, Birleşik Krallık ve ABD arasında yaşanmıştır.

Eski müttefikler olarak Avusturalya, Birleşik Krallık ve ABD'nin devletlerarası çatışmalarda birbirine destek vermesi ve çatışmalara katılması Amerika bölgesi için de geçerli olmuştur. Bu devletlerin büyük güçler olması ve birçok çatışmada müttefik olması ve aynı zamanda çatışma çözümlerinde yer almaları, çatışma çözümü yaklaşımlarına şüphe ile bakılmasına yol açmaktadır. Özellikle Irak ve Afganistan çatışmaları bu kanaatin oluşmasında önemli çatışmalar olmuştur. ABD'nin özellikle Güney Amerika'da birçok devletin çatışmalarında taraf olması bu kanıyı artırır niteliktedir (Wenger & Mason, 2008).

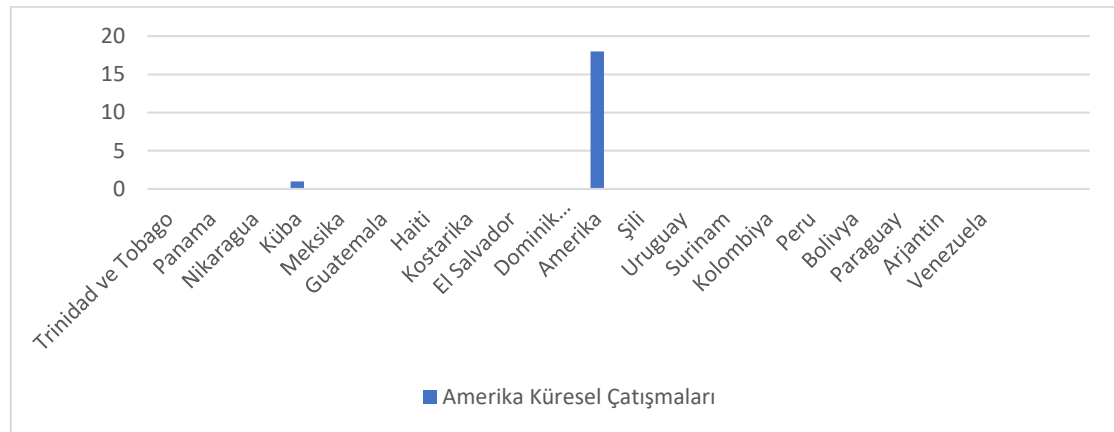
Diğer bölgelerle karşılaştırıldığında Amerika, en düşük devletlerarası çatışma sayısı ile devletlerarası çatışmalar açısından en barışçıl bölge konumundadır (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

c- Amerika: Küresel Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı (1946-2022)

Şekil 21'de Amerika'da yaşanan küresel çatışmaların ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir. Amerika'da yaşanan 19 küresel çatışmada, 18 çatışma ile ABD en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. ABD'nin El-Kaide çatışmaları kapsamında Afganistan, Avusturalya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Japonya, Ürdün, Litvanya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Pakistan, Polonya, Romanya, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Suudi Arabistan, Slovakya, Hırvatistan, Estonya, Kuveyt, Slovakya ABD yanında çatışmalara katılmışlardır: (Institute for Economics & Peace, June 2023, s. 56-63).

Küba'da yaşanan 1 küresel çatışmada ABD Küba hükümetine karşı, hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupları desteklemiştir (Shawn, Pettersson, & Öberg, 2023).

Şekil 21. Amerika: Küresel Çatışmaların Ükelere Göre Dağılımı (1946-2022)

D-Sonuç

1946-2022 yılları arasında yaşanan silahlı çatışmaların sayısal verilerini ele aldığımız makalede aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

1946-2022 yılları arasında 1925 devlet içi, 156 devletlerarası, 443 küresel çatışma olmak üzere toplam 2524 silahlı çatışma yaşanmıştır. Silahlı çatışmaların bölgelere göre dağılımları aşağıdadır;

1946-2022 döneminde:

64 Ülkenin bulunduğu Avrupa' da 14 ülkede toplam 108 devlet içi çatışma ve 15 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası atışmalardan 3' Avrupa devletleri arasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Ayrıca Avrupa'da 6 devlette toplam 33 küresel çatışma yaşanmıştır.

Ortadoğu' da bulunan 18 ülkenin 11'inde toplam 271 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Ortadoğu'da yaşanan 33 devletlerarası çatışmadan 28'si Ortadoğu lkeleri arasında yaşanmıştır. Ayrıca Ortadoğu'da 7 ülkede toplam 71 küresel çatışma yaşanmıştır.

Asya'da 45 ülke bulunmaktadır. Asya'da 19 ülkede toplam 837 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Asya'da yaşanan 83 devletlerarası çatışmanın 77'si Asya devletleri arasında yaşanmıştır. Asya'da 9 ülkede toplam 87 küresel çatışma yaşanmıştır.

Afrika' da 54 ülke bulunmaktadır. Bu devletlerden 39'inde 536 devlet içi çatışma yaşanmıştır. 17 devletlerarası çatışmanın 16'sı Afrika lkelerinin kendi aralarındaki çatışmalarından oluşmaktadır. Ayrıca Afrika'da 29 ülkede 233 küresel çatışma yaşanmıştır.

Kuzey, Güney ve Orta Amerika'da toplam 33 ülke bulunmaktadır. 19 ülkede toplam 173 devlet içi çatışma yaşanmıştır. 8 devletlerarası çatışmadan 5'i Amerika kıtası içindeki ülkeler arasında yaşanmıştır. Ayrıca 2 devlette yaşanan 19 küresel çatışma meydana gelmiştir.

Silahlı atışmaları bölgelere göre dağıttığımızda, Avrupa' da 15 devletlerarası, 108 devlet içi, 33 küresel olmak üzere, toplam 156 silahlı atışma, Ortadoğu' da 33 devletlerarası, 271 devlet içi, 71 küresel çatışma ile toplam 375 atışma, Asya'da 83 devletlerarası, 837 devlet içi, 87 küresel çatışma ile toplam 1007, Afrika'da 17 devletlerarası, 536 devlet içi , 233 küresel toplam 786 ve Amerika' da 8 devletlerarası 173 devlet içi, ve 19 küresel olmak üzere toplam 200 silahlı çatışma yaşanmıştır.

Kaynakça

Bosetti, L., & Einsiedel, S. v. (2015, February). *Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of global and regional trends (1990-2013)*". United Nations University, Centre for Policy Research:
https://collections.unu.edu/eserv/UNU:3213/unu_cpr_intrastate_based_armed_conflicts.pdf adresinden alındı

Cilliers, J., & Schnemann, J. (2013). *The future of intrastate conflict in Africa*. Institute for Security Studies Paper 246.
<https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=9920741180671170810140640>

67006090102120084005013002000092118065092024115069123099011106
06211104105602703002510010209108407107505001507108101711511811
8102120122102007033009018006092000010098068107117081114100111
adresinden alındı

Gleditsch, N. P., Wallensteen, P., Eriksson, M., Sollenberg, M., & Strand, H. (2002).
Armed Conflict 1946-2001: A New Dataset. *Journal of Peace Research*,
39(5), 615-637. doi:10.1177/002234330203900500

Gluhbegovic, R. (2016). *Types of Conflict in Africa*. Eisa Occasional Paper AP8.
<https://www.eisa.org/storage/2023/05/occasional-paper-2016-types-of-conflict-in-africa-how-do-the-aprm-reports-address-conflict-south-africa-eisa.pdf> adresinden alındı

Institute for Economics & Peace. (June 2023). *Global Peace Index 2023: Measuring Peace in a Complex World*. Sydney. October 19, 2023 tarihinde
<https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf> adresinden alındı

Obermeier, A. M., & Rustad, S. A. (2023). *Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2022*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO). November 01, 2023 tarihinde <https://cdn.cloud.prio.org/files/dc754702-b1ec-4787-97bb-7a41f187036a/Obermeier%20%20Rustad%20-%20Conflict%20Trends%20A%20Global%20Overview%201946-2022%20PRIO%20Paper%202023.pdf?inline=true> adresinden alındı

Palik, J., Obermeier, A. M., & Rustad, S. A. (2022). *Conflict Trends in Africa, 1989–2021*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO).
<https://cdn.cloud.prio.org/files/96a5f905-193a-48dc-b126-465ad0d04a34/Palik%20et%20al%20-%20Conflict%20Trends%20in%20Africa%201989-2021%20PRIO%20Paper%202022.pdf?inline=true> adresinden alındı

Palik, J., Rustad, S. A., & Methi, F. (2020). *Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2019*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO).
<https://cdn.cloud.prio.org/files/88d2a9d8-3007-4b37-b57b-745e413d0b47/Palik%20Rustad%20Methi%20-%20Conflict%20Trends%20A%20Global%20Overview%201946-2019%20PRIO%20Paper%202020.pdf?inline=true> adresinden alındı

Palik, J., Rustad, S. A., Harpviken, K. B., & Methi, F. (2020). *Conflict Trends in the Middle East, 1989–2019*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO). March 10, 2023 tarihinde <https://cdn.cloud.prio.org/files/b48895e9-5c53-487e-ab23-b2f12c227725/Palik%20Rustad%20Harpviken%20Methi%20->

%20Conflict%20Trends%20in%20the%20Middle%20East%201989-2019%20PRIO%20Paper%202020.pdf?inline=true adresinden alındı

- Reilly, B. (2002). Internal Conflict and Regional Security in Asia and the Pacific. *Pacifica Review*, 14(1), 7-21. doi:10.1080/1323910012011434 5
- Shawn, D., Pettersson, T., & Öberg, M. (2023). Organized violence 1989-2022 and the return of conflicts between states? *Journal of Peace Research*, 60(4), 691-708. doi:10.1177/0022343323118516
- Swamström, N. L., & Weissmann, M. S. (2005). *Conflict, Conflict Prevention and Conflict Management and beyond: a conceptual exploration*. Uppsala University. 3 17, 2023 tarihinde https://www.files.ethz.ch/isn/113660/2005_swanstrom-weissman_concept-paper_conflict-prevention-management-and-beyond.pdf adresinden alındı
- TheAsiaFoundation. (2017). *The State of Conflict and Violence in Asia*. The Asia Foundation. March 21, 2023 tarihinde https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2017/10/The_State_of_Conflict_and_Violence_in_Asia-12.29.17.pdf adresinden alındı
- TheCorraletesofWar. (2022, 02 02). *The Corraletes of War Project*. <https://correlatesofwar.org/> adresinden alındı
- UCDP/PRIO. (2023). *Uppsala Conflict Data Program: UCDP*. Armed Conflict Dataset version 23.1: <https://ucdp.uu.se/downloads/index.html#armedconflict> adresinden alındı
- Wallensteen, P. (2002). *Understanding Conflict Resolution War, Peace and the Global System*. Sage Publications.
- Wenger, A., & Mason, S. J. (2008). The civilianization of armed conflict:trends and implications”, . *international review of the red cross*, 90 (872), 835-852. September 13, 2023 tarihinde <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc-872-wenger-mason.pdf> adresinden alındı